

JCAS
JOURNAL OF
CONTEMPORARY
ADMINISTRATIVE
SCIENCES

ÇYBD
ÇAĞDAŞ YÖNETİM
BİLİMLERİ DERGİSİ

ISSN:2564-7490

Eğitim Yöneticileri ve Uzmanları Derneği

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/cybd>

Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi ÇYBD

Journal of Contemporary Administrative Science JCAS

Cilt 12, Sayı 2, EKİM 2025, ISSN 2564-7490

Vol 12, Issue 2, OCTOBER 2025, ISSN 2564-7490

EYUDER Adına Dergi Yöneticisi
Doç. Dr. Adem ÇİLEK

Journal Manager on Behalf of the EYUDER
Assoc. Prof. Dr. Adem ÇİLEK

Editör

Prof. Dr. Emine BABAOĞLAN Yozgat Bozok Ün.

Editor in Chief

Prof. Dr. Emine BABAOĞLAN Yozgat Bozok Un.

Editör Yardımcısı

Dr. Mehtap NAİLLİOĞLU KAYMAK MEB

Assistant Editor

Dr. Mehtap NAİLLİOĞLU KAYMAK MoNE

Alan Editörleri

Section Editors

Eğitim Yönetimi

Prof. Dr. Emine BABAOĞLAN Yozgat Bozok Ün.

Educational Administration

Prof. Dr. Emine BABAOĞLAN Yozgat Bozok Un.

Prof. Dr. Nurhayat ÇELEBİ Karabük Ün.

Prof. Dr. Nurhayat ÇELEBİ Karabük Un.

Prof. Dr. Sevilay ŞAHİN Gaziantep Ün.

Prof. Dr. Sevilay ŞAHİN Gaziantep Un.

Doç. Dr. Berna YÜNER Yozgat Bozok Ün.

Assoc. Prof. Dr. Berna YÜNER Yozgat Bozok Un.

Dr. Mehtap NAİLLİOĞLU KAYMAK MEB

Dr. Mehtap NAİLLİOĞLU KAYMAK MoNE

Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme

Assessment and Evaluation in Education

Doç. Dr. Özlem Yeşim ÖZBEK Çankırı Karatekin Ün.

Assoc. Prof. Dr. Özlem Yeşim ÖZBEK Çankırı Karatekin Un.

Fen Bilgisi Eğitimi

Science Education

Doç. Dr. Fatma YAMAN Yozgat Bozok Ün.

Assoc. Prof. Dr. Fatma YAMAN Yozgat Bozok Un.

Dr. Öğr. Üyesi Duygu METİN PETEN Ege Ün.

Asst. Prof. Dr. Duygu METİN PETEN Ege Un.

Okul Öncesi Eğitimi

Preschool Education

Doç. Dr. Vuslat OĞUZ ATICI Mersin Ün.

Assoc. Prof. Dr. Vuslat OĞUZ ATICI Mersin Un.

Dr. Öğr. Üyesi İpek ÖZBAY Yozgat Bozok Ün.

Asst. Prof. Dr. İpek ÖZBAY Yozgat Bozok Un.

Spor Bilimleri

Sports Science

Prof. Dr. Fatma ÇELİK KAYAPINAR İzmir Demokrasi Ün.

Prof. Dr. Fatma ÇELİK KAYAPINAR İzmir Demokrasi Un.

Türkçe Eğitimi

Turkish Education

Dr. Öğr. Üyesi Yağmur Özge UĞURELLİ Yozgat B. Ün.

Asst. Prof. Dr. Yağmur Özge UĞURELLİ Yozgat Bozok Un.

Türkçe Dil Editörü

Turkish Language Editor

Dr. Öğr. Üyesi Yağmur Özge UĞURELLİ Yozgat B. Ün.

Asst. Prof. Dr. Yağmur Özge UĞURELLİ Yozgat Bozok Un.

İngilizce Dil Editörü

English Language Editor

Doç. Dr. Berna YÜNER Yozgat Bozok Ün.

Assoc. Prof. Dr. Berna YÜNER Yozgat Bozok Un.

Mizanpaj Editörü

Layout Editor

Dr. Mehtap NAİLLİOĞLU KAYMAK MEB

Dr. Mehtap NAİLLİOĞLU KAYMAK MoNE

Dr. Öğr. Üyesi Emine DOĞAN K. Sütçü İmam Ün.

Asst. Prof. Dr. Emine DOĞAN K. Sütçü İmam Un.

Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi
ÇYBD

Cilt 12, Sayı 2, EKİM 2025, ISSN 2564-7490

Journal of Contemporary Administrative Science
JCAS

Vol 12, Issue 2, OCTOBER 2025, ISSN 2564-7490

Bu dergi **Türk Eğitim İndeksi, SOBIAD ve Google Akademik** veri tabanında yer almaktadır. Bu dergi 2014 yılından itibaren yılda iki sayı olarak yayınlanan hakemli ve uluslararası bir dergidir.

This journal takes place at **Turkish Education Index SOBIAD, and Google Scholar** data base. This journal is a peer-reviewed and international journal published twice a year since 2014.

Editorial Board

Prof. Dr. Ahmet ÜSTÜN, Amasya Un.
Prof. Dr. Ayhan AYDIN, Osmangazi Un.
Assoc. Prof. Dr. Aygun KHALILKIZI, Baku State Un., Azerbaijan
Asst. Prof. Dr. Ayşe KAZANCI TINMAZ, Ondokuz Mayıs Un.
Asst. Prof. Dr. Birgül ULUTAŞ, Zonguldak Bülent Ecevit Un.
Assoc. Prof. Dr. Charles LOWERY, The Virginia Tech College of Liberal Arts and Human Sciences, USA
Assoc. Prof. Dr. Deniz ÖRÜCÜ, University of Nottingham, UK
Prof. Dr. Elife DOĞAN KILIÇ, İstanbul Un.
Assoc. Prof. Dr. Elisabed BZHALAVA, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia
Asst. Prof. Dr. Emine DOĞAN, Kahramanmaraş Sütçü İmam Un.
Asst. Prof. Dr. Fatih Mutlu ÖZBİLEN, Çanakkale Onsekiz Mart Un.
Prof. Dr. Feyzi ULUĞ, Gazi Un.
Asst. Prof. Dr. Hatice TURAN BORA, Başkent Un.
Assoc. Prof. Dr. Hüseyin ERGEN, Mersin Un.
Assoc. Prof. Dr. Kamil YILDIRIM, Aksaray Un.
Prof. Dr. Kemal KAYIKÇI, Akdeniz Un.
Asst. Prof. Dr. Leyla ABASOVA, Baku State Un., Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Mohammed ALGHAMDI, Albaha Un., Saudi Arabia
Prof. Dr. Nuri BALOĞLU Ahi, Evran Un.
Prof. Dr. Olcay YAVUZ, Southern CT State University, USA
Assoc. Prof. Dr. Ömür ÇOBAN, Karamanoğlu Mehmetbey Un.
Prof. Dr. Peter LITCHKA Loyola Un., USA
Prof. Dr. Sadegül AKBABA ALTUN, Başkent Un.
Prof. Dr. Sevilay ŞAHİN, Gaziantep Un.
Prof. Dr. Shabanov Djumali KAZİMOVİCH, Uzbekistan Tashkent State University, Uzbekistan
Prof. Dr. Songül ALTINIŞIK
Prof. Dr. Şahnaz ŞAHBAZOVA, Azerbaijani State University of Economics, Azerbaijan
Prof. Dr. Takahiro YAMANOI, Hokkaido University, Japan
Prof. Dr. Temel ÇALIK, Gazi Un.
Assoc. Prof. Dr. Turdubaeva NAZGUL, Jusup Balasagyn Kyrgyz National Un., Kyrgyzstan

Prof. Dr. Türkan ARGON, Abant İzzet Baysal Un.
Prof. Dr. Walter POLKA, Niagara Un., USA
Assoc. Prof. Dr. Yagut ALİYEVA, Baku State Un., Azerbaijan
Prof. Dr. Yüksel KAVAK, TED Un.
Assoc. Prof. Dr. Zerrin TOKER TED Üniversitesi

Sayı Hakemleri

Dr. Öğr. Üyesi Banu Yaman Ortaş
Prof. Dr. Dolunay ŞENOL
Prof. Dr. Mehmet ÖZBAŞ
Dr. Ali MAZI
Prof. Dr. Vuslat Oğuz Atıcı
Dr. Öğr. Üyesi Selçuk Turan
Dr. Öğr. Üyesi Yurdagül Doğuş

Issue Referees

Asst. Prof. Dr. Banu Yaman Ortaş
Prof. Dr. Dolunay ŞENOL
Prof. Dr. Mehmet ÖZBAŞ
Dr. Ali MAZI
Prof. Dr. Vuslat Oğuz Atıcı
Asst. Prof. Dr. Selçuk Turan
Asst. Prof. Dr. Yurdagül Doğuş

İletişim Bilgileri / Contact Details

e-Posta/e-Mail: cybd.jcas@gmail.com

e-Ağ/Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cybd>

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makalesi / Research Article

Okul Öncesi Eğitimde Okul Sağlığı ve Güvenliğinin Önemi Konusunda Yönetici ve Veli Görüşleri85-102

Administrators' and Parents' Opinions on The Importance of School Health and Safety in Preschool Education

Semih ÇUHADAR, Mehmet ÖZBAŞ

Araştırma Makalesi / Research Article

Bourdieu'nün Sınıf Kuramında Sosyal Alan, Sosyal Sermaye ve Sembolik Düzen.....103-119

Social Space, Social Capital, and Symbolic Order in Bourdieu's Theory of Class

Ejder ÇELİK, Fikret YILMAZ

Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi

Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi yılda iki kez yayınlanan, disiplinler-arası, hakemli, uluslararası ve akademik bir dergidir. ÇYBD’de yayınlanmak üzere; öğretmenlik eğitimi, eğitim bilimleri, yönetim bilimleri ve sosyal bilimler alanlarında, nitel, nicel veya karma yöntemler araştırmaları ile tasarlanmış araştırma makaleleri gönderilebileceği gibi, kuramsal/kavramsal çalışmalar, yayınlanan çalışmalarla ilgili eleştiri yazıları, kitap eleştirileri, çeviri makaleler vb. de gönderilebilir. Dergide yayımlanan yazıların, her türlü bilimsel, hukukî, dil ve imlâ sorumlulukları yazarlarına aittir. Derginin amaç, kapsam, etik ilkeler, yayın politikası, araştırma ve yayın etiği, makale kabul süreci ve diğer tüm ayrıntılar derginin resmî web sitesinde mevcuttur (<https://dergipark.org.tr/pub/cybd>).

Etik İlkeler ve Yayın Politikası

Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi’nde, 2020 yılından itibaren elde edilen araştırma verilerinin kullanıldığı makalelerde, Etik Kurul Kararı ve/veya Araştırma İzni aranmaktadır. Etik kurul izni gerektiren araştırma makalelerinde, izinle ilgili bilgiler (kurul adı, tarih ve sayı no) makalelerin ilk ve son sayfasında gösterilmektedir. Dergimize gönderilen bilimsel yazılarda, ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) tavsiyeleri ile COPE (Committee on Publication Ethics)’un Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartlar dikkate alınmaktadır. “Yayın Etiği”, “Araştırma Etiği” ve “Yasal/Özel izin belgesi alınması” ile ilgili ulusal ve uluslararası kurallara uyulması önemli görülmektedir. ÇYBD, kör hakemlik süreçlerini uygulamaktadır. Makaleler en az iki hakeme gönderilmektedir ve ihtiyaç halinde üçüncü hakemden görüş istenmektedir.

Journal of Contemporary Administrative Science

The Journal of Contemporary Management Sciences is an interdisciplinary, peer-reviewed, international, and academic journal published twice a year. To be published in JCAS, research articles designed with qualitative, quantitative or mixed methods research in the fields of teacher education, educational sciences, management sciences and social sciences as well as theoretical/conceptual studies, reviews of published studies, book reviews, translated articles can be submitted. All scientific, legal, linguistic and orthographic responsibilities of the articles published in the journal belong to their authors. The journal's purpose, scope, ethical principles, publication policy, research and publication ethics, article acceptance process and all other details are available on the journal's official website (<https://dergipark.org.tr/pub/cybd>).

Ethical Principles and Publication Policy

In the Journal of Contemporary Management Sciences, Ethics Committee Decision and / or Research Permission is sought in articles using research data obtained since 2020. In research articles that require permission from the ethics committee, information about the permission (name of the board, date and number) is shown on the first and last pages of the articles. In the scientific articles sent to our journal, ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) recommendations and COPE (Committee on Publication Ethics) International Standards for Editors and Authors are taken into consideration. It is important to comply with national and international rules on "Publication Ethics", "Research Ethics" and "Obtaining Legal / Special Permit Certificate". CYBD applies blind arbitration processes. The articles are sent to at least two referees and the third referee's opinion is requested in case of need.

Okul Öncesi Eğitimde Okul Sağlığı ve Güvenliğinin Önemi Konusunda Yönetici ve Veli Görüşleri¹

Semih ÇUHADAR², Mehmet ÖZBAŞ³

Öz

Okul öncesi eğitim, temel eğitim sürecinin başlangıcını oluşturmaktadır. Okul öncesi eğitim, kişisel bakım ve dil becerilerinin geliştirilmeye çalışıldığı çok önemli bir öğrenme sürecidir. Okul öncesi eğitim süreci, bilişsel akademik gelişime hazır oluş bağlamında da büyük bir önem taşımaktadır. Araştırmanın amacı, okul öncesi eğitim açısından okul sağlığı ve güvenliğinin önemini okul yöneticileri ve öğrenci velilerinin görüşlerinden hareketle incelemeye çalışmaktır. Okul sağlığı ve güvenliği, okul öncesi eğitim okullarında öğrenciler, öğretmenler ve okulların diğer insan kaynaklarının psikolojik, sosyal, duygusal ve fiziksel iyilik hallerini korumayı amaçlayan uygulamalar bütünüdür. Araştırma, 2024-2025 Öğretim Yılı'nda, Erzincan il merkezinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma, nitel araştırma modellerinden görüşme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun geliştirilmesi sürecinde, formun kapsam geçerliğinin saptanması amacıyla okul öncesi eğitim ve eğitim bilim alanlarından akademisyen görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmaya, amaçlı örnekleme yöntemiyle saptanan okul öncesi eğitim okullarından yöneticiler ve öğrenci velileri katılmıştır. Araştırmaya 5 okul müdürü, 5 öğrenci velisi katılmıştır. Araştırma bulgularına göre, okul öncesi eğitim yöneticileri güvenlik önlemlerini yetersiz bulurken veliler en çok hijyen konusunda kaygı duymaktadır. Araştırma sonuçları, okul öncesi eğitimde, öğrencilerin yalnızca fiziksel güvenliklerinin değil, aynı zamanda duygusal güvenliklerinin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Okul Sağlığı, Okul Hijyeni, Okul Güvenliği, Okul Yönetimi, Okul Öncesi Öğrenci Velisi.

Administrators' and Parents' Opinions on The Importance of School Health and Safety in Preschool Education

Abstract

Preschool education constitutes the initial stage of formal education. Early childhood education is a crucial learning process that focuses on developing personal care and language skills. The preschool education process is also of great importance in terms of readiness for cognitive academic development. The aim of this study is to examine the importance of school health and safety in terms of preschool education based on the opinions of school administrators and parents. School health and safety is a set of practices that aim to protect the psychological, social, emotional and physical well-being of students, teachers and other human resources of schools in pre-school education schools. The research was conducted in the 2024-2025 Academic Year in the city center of Erzincan. The research was conducted using the interview method, one of the qualitative research models. A semi-structured interview form developed by the researchers was used in the research. During the development process of the interview form, opinions of academics from the fields of preschool education and educational science were sought in order to determine the content validity of the form. The study was conducted with administrators and parents of students from preschool education schools determined through a purposive sampling method. Five school principals and five parents participated in the study. According to the research findings, preschool administrators find safety measures inadequate, while parents are most concerned about hygiene. Research findings indicate that in preschool education, not only the physical safety of students but also their emotional safety must be taken into consideration.

Keywords: School Health, School Hygiene, School Safety, School Administration, Early Childhood Student Parent.

Gönderim Tarihi (Received): 09.05.2025

Kabul Tarihi (Accepted): 31.10.2025

¹ Bu makaleye konu olan çalışmanın bir kısmı 19.05.2025 tarihinde; ICER 1st International Conference on Education Researches isimli kongrede bildiri sunulmuştur.

Araştırma Makalesi: Etik Kurul İzin Belgesi (Kurul Adı: Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi Eğitim Bilimleri Etik Kurulu Tarih: 31.01.2025 Sayı No: 01/22)

² Müdür Yardımcısı (Tezli YL Öğr.), Erzincan Mama Hatun Anaokulu, scuhadar05@gmail.com, ORCID No: 0009-0006-6827-4579

³ Prof. Dr., Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, mozbas@erzincan.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-7830-4763

Giriş

Okul, bireyin gelişimi üzerinde etkisi bulunan genel çevreye karşılık, özel olarak oluşturulmuş bir ortamdır. Bu ortam, genel çevrenin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmayı ve olumlu etkileri güçlendirmeyi hedef alır. Okul, eğitim sisteminin amaç ve ilkelerine göre, öğrencilere bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir mekândır (Balcı, 2024). 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanuna göre Türk eğitim sistemi, iki ana bölümden oluşur: örgün eğitim ve yaygın eğitim. Örgün eğitim; okul öncesi eğitim, ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite seviyesindeki kurumları içine alır.

Okul öncesi dönem, öğrenmenin en yoğun yaşandığı, kültürel değerlerin şekillendiği ve temel alışkanlıkların kazanıldığı bir süreçtir. Bu dönemde, beyindeki hızlı gelişim sayesinde, insan yaşamını boyunca sağlığını, öğrenme yeteneklerini ve davranışlarını etkileyecek temeller atılmaktadır. Öğrenmenin zirveye ulaştığı bu süreçte çocuklar, çevreden gelen olumlu ya da olumsuz etkilerle oldukça etkileşim içindedirler. Bu nedenle, fiziksel çevre çocuğun gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu aşamanın, sağlıklı ve uygun deneyimlerle geçmesi büyük bir öneme sahiptir (Babaroğlu, 2018).

Okul güvenliği ve sağlığı, eğitim ortamlarında öğrenciler, öğretmenler ve diğer personelin fiziksel, duygusal ve sosyal iyilik hallerini korumayı amaçlayan bir kavramdır (Çelebi, Başer, Beden & Yavuz, 2024). Etkili bir öğretimin sağlanabilmesi için, öğretim ortamında öğrenciler ve diğer çalışanların kendilerini güvende hissetmeleri son derece önemlidir. Bireylerin güven duygusunun olmadığı ortamlarda, etkili bir öğretim ve öğrenme gerçekleştirmek oldukça güçtür. Eğitim ortamlarının, ilk yaşam alanımız olan evimizle eşdeğer bir düzeyde güvenli alanlara sahip olması beklenir (Işık, 2004). Okul Öncesi ve İlköğretim Okulları Yönetmeliğinde öğrenci sağlığı ve okul güvenliği ile ilgili önemli hususlara değinilmektedir. Çeşitli yönetmelik maddeleri incelendiğinde derslik, laboratuvar, yemekhane gibi ortak kullanıma açık alanların hijyen koşullarının uygun ortamlara dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Ayrıca güvenli okulun sağlanması maksadıyla her türlü oryantasyon ve rehberlik çalışmalarının yapılması önem arz etmektedir. Okul ortamında bulunan herkesin her türlü şiddetten korunması maksadıyla gerekli olan sistemlerin kurulması yönünde önlemler alınmalıdır (Resmi Gazete, 2014).

Güvenlik, toplum yaşamında aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2023). Güvenlik, insan hayatı için hem fiziksel hem de duygusal açıdan büyük önem taşıyan bir kavramdır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde, nefes almak, yemek yemek gibi temel gereksinimlerin ardından ikinci sırada yer almaktadır (Erden & Akman, 1998, s. 106, Akt. Turhan ve Turan, 2012). Güvenli okul kavramı ise olumlu bir okul iklimi yaratıp etkili koruma ve müdahale programlarını hayata geçiren okuldur. Güvenli okul ortamını oluşturmak ve sürekliliğini sağlamak okul yöneticilerinin önemli sorumluluk alanına girmektedir.

Okulun örgütsel amaçlarına ulaşabilmesi okuldaki tüm paydaşların her açıdan kendilerini güvende hissetmesiyle gerçekleştirilir. Okuldaki güvenliğin temelini oluşturan konular; okulun emniyeti ve asayişinin sağlanması, okulun fiziki alanlarının güvenliği, okul çevresinde trafik ile ilgili önlemler, okul sağlığı ve madde bağımlılığına ilişkin önlemler şeklindedir (Turhan & Turan, 2012). Okul güvenliğinin sağlanamaması durumunda, okulun asıl görevi olan öğretim etkin bir şekilde gerçekleştirilemez. Ayrıca, çocukların güvenliğini temin etme sorumluluğu, Türkiye'nin 1990 yılında kabul ettiği Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre Devlete aittir. Devletin çocuklar üzerinde en güçlü denetim sağladığı alanlar, okullardır. Bu nedenle, öğrenciler, öğretmenler ve okul personelinin güvenliğini sağlamak, okul yöneticilerinin üzerine düşen bir görevdir (Karakütük vd., 2017). Öğrenciler güvenlikleri konusunda endişe taşıdığına, beklenen bilgiyi öğrenmeye odaklanmaları oldukça güçtür. Bu nedenle, şiddet eğitim ortamını olumsuz yönde etkiler. Bu bağlamda, güvenli bir okul ortamı, öğrencilerin öğrenme sürecinin gerçekleşebilmesi için önemli bir temel şarttır (Zembat vd., 2020).

Okullar, öğrencilere sadece kendi hayatlarını değil, aynı zamanda başkalarının yaşamlarını da etkileme kapasitesine sahip bilgiler sunar. Aynı zamanda, sağlıklı yaşam alışkanlıklarının kazandırılması ve korunması için erken yaşlardan itibaren fırsatlar yaratarak, toplum sağlığını iyileştirmede önemli bir rol oynar (Kurt vd., 2024). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'ne (2025) göre sağlıklı bir ortam, okul sağlığına

yönelik eğitimler ve sağlık hizmetlerinin yanı sıra, okul ve toplum odaklı projeler ile etkinlikler düzenler. Ayrıca, okul çalışanları için sağlık geliştirme programları, beslenme ve gıda güvenliği çalışmalarının yanı sıra, fiziksel eğitim ve eğlenceli aktiviteler, psikolojik danışmanlık, sosyal destek ve ruh sağlığını iyileştirmeye yönelik programlar sunmayı hedefler.

Okul sağlığı hem öğrencilerin hem de okul çalışanlarının sağlık durumlarının değerlendirilmesi, iyileştirilmesi, sağlıklı bir okul ortamının yaratılması ve sürekliliğinin sağlanması ile ilgilidir. Ayrıca, öğrencilere sağlık eğitiminin verilmesi amacıyla gerçekleştirilen çeşitli çalışmaları içerir. Okul sağlığı hizmetlerinin temel hedefleri, okul çağındaki tüm çocukların en yüksek düzeyde fiziksel, zihinsel ve sosyal sağlıklarına ulaşmalarını sağlamak ve bu sağlığı sürdürebilmelerini temin etmektir. Aynı zamanda, çocukların sağlıklı bir ortamda gelişmelerini desteklemek ve hem çocukların hem de ailelerinin sağlık seviyelerini yükseltmek de önemli amaçlar arasındadır (Gündüz & Albayrak, 2014). Temizlik ve hijyen alışkanlıkları, bireyler arasında değişiklik gösterebilir. Bu konudaki ilk bilgiler, genellikle ailedeki informal eğitim süreçleriyle elde edilir. Çocuk okula başladığında ise, temizlik ve hijyenle ilgili beceriler okulda düzenlenen ders dışı etkinlikler ve öğretim programları yoluyla kazandırılmaya çalışılır (Özkal, 2020).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Okul öncesi eğitim, temel eğitim sürecinin başlangıcıdır. Özellikle dil gelişimi ile kişilik ve karakter oluşumunda hayati öneme sahip bir öğrenim sürecidir. Bu araştırma ile okul öncesi eğitimde okul sağlığı ve güvenliğinin önemi konusunda yönetici ve veli görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Yukarıda ifade edilen genel amaç doğrultusunda, araştırmanın temel problem cümlesi aşağıda olduğu gibi saptanmıştır:

Okul öncesi eğitimde okul sağlığı ve güvenliğinin önemi konusunda yönetici ve veli görüşleri nelerdir?

Araştırma sürecinde aşağıda yer alan görüşme sorularına cevaplar aranmıştır:

1. Okul öncesi eğitim kurumları gerekli ve düzenli hijyen koşullarına sahip midir?
2. Okul öncesi eğitim kurumlarında herhangi bir tehlike ya da güvensizlik konusunda sürekli önlemler alınmakta mıdır?
3. Okul öncesi eğitim kurumlarında herhangi bir salgın hastalık durumunda gerekli önlemler alınmakta mıdır?
4. Okul öncesi eğitim kurumlarının her alanında güvenlik için her an elektronik kameralar ve güvensizlik durumuna karşı yönetsel önlemler alınmakta mıdır?
5. Okul öncesi eğitim kurumlarında lavabolar, özel kullanım alanları öğrencilerin ihtiyaç anında tehlikelere karşı kayma düşme ve benzeri güvenli kullanabilecekleri hijyen koşullarına sahip midir?
6. Okul öncesi eğitim kurumlarında dışarıdan herhangi bir saldırı ya da sabotaj ihtimaline karşı gerekli önlemler alınmakta mıdır?
7. Okul öncesi eğitim kurumlarında öğrenciler psikolojik ya da duygusal şiddete karşı kendilerini güvende hissetmekte midir?

Çocuklar açısından okul öncesi eğitim dönemi; her yönden bireyin fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişiminin temellerinin atıldığı en kritik dönemlerden biridir. Bütün dünyada okulların; özellikle ilk ve temel eğitim döneminde yer alan okul öncesi eğitim okullarının en önemli ihtiyaçlarının okul sağlığı ve güvenliği olduğu dikkat çekmektedir. Bu dönemde çocukların sağlıklı ve güvenli bir eğitim ortamında bulunmaları hem gelişimlerinin sağlıklı ilerlemesi hem de gelecekteki eğitim yaşamlarının başarılı olabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Araştırmanın okul öncesi eğitim kurumlarının daha sağlıklı ve güvenli hale getirilmesine yönelik çözüm önerileri sunarak çocukların gelişimlerini destekleyici ortamların oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Okul öncesi eğitimde, okul sağlığı ve güvenliğinin önemi ile ilgili mevcut durumun incelendiği bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden “çoklu durum çalışması deseni” kullanılmıştır. Durum çalışması araştırması, araştırmacının belirli bir zaman diliminde ya da güncel, sınırlı bir durumu ele alarak, çeşitli bilgi kaynaklarından yararlanarak detaylı ve kapsamlı veriler topladığı, durumu tanımladığı ya da belirli temalar üzerinden analizler yapıldığı nitel bir çalışmadır (Creswell, 2021). Bu araştırma bağlamında, öncelikli olarak konuyla ilgili alan yazın taranarak araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturmuş ve eğitim örgütü içerisinde yer alan paydaşlarla görüşler alınmıştır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın uygulama sürecine, 2024-2025 Öğretim Yılı Bahar Döneminde, Erzincan il merkezinde bulunan farklı okul öncesi eğitim kurumlarından, amaçlı örnekleme yöntemi ile saptanan beş yönetici ile beş gönüllü veli katılmıştır. Çalışma grubuna ait sayısal veriler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1

Çalışma Grubunun Demografik Dağılımı

		f
Cinsiyet	Kadın	8
	Erkek	2
Öğrenim Durumu	Lise	1
	Ön lisans	1
	Lisans	6
	Yüksek lisans	2

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilmiş yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Görüşme formlarının oluşturulması sürecinde, öncelikle yönetici ve veliler için ayrı ayrı olmak üzere 2 ayrı taslak form hazırlanmıştır. Taslak formların, araştırma amacına uygunluğu ile kapsam geçerliliği açısından incelenmesi için eğitim yönetimi ve okul öncesi eğitimi bilim alanlarından akademisyen görüşlerine başvurulmuştur. Ayrıca görüşme formlarının incelenmesi amacıyla ölçme değerlendirme bilim alanından akademisyenlerin görüşleri alınmıştır. Formların kapsam geçerliliği ile ölçme değerlendirme özellikleri yönünden incelenmesini yapan akademisyen değerlendirmelerinden sonra son şekillerini almaları sağlanmıştır. Görüşme formlarının, demografik bilgi alanı ve açık uçlu sorular olmak üzere iki bölümden oluşması uygun görülmüştür. Görüşme formlarına son şekilleri verildikten sonra Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Bilimleri Etik Kurulu’na formların araştırmada kullanılabilmesi için başvuruda bulunulmuştur. Etik Kurul onayından sonra görüşme formları araştırmacılarca yeniden değerlendirilmiştir. Görüşme formlarında, okul öncesi eğitimde okul sağlığı ve güvenliğinin önemini belirlemek üzere 7’şer adet soruya yer verilmiştir. Araştırmanın verileri katılımcılardan randevu alınarak ve uygun oldukları zaman diliminde, önceden konu ile ilgili bilgi ve izinler verilerek toplanmıştır. Görüşmeler, ihtiyaca göre en az 65 dakika, en çok 90 dakika arasında gerçekleştirilmiştir. Alınan gerekli yasal ve yönetsel izinlerden sonra görüşme süreçlerine, Erzincan İl Merkezindeki farklı okul öncesi eğitim okullarından 5 yönetici ile aynı okullarda çocukları öğrenim gören 5 öğrenci velisi katılmıştır. Yapılan görüşmelerin sohbet ortamında ve ses kaydı alınarak gerçekleştirilmesi temin edilmiştir. Araştırma süreci, 2024-2025 Öğretim Yılında gerçekleştirilmiştir. Bütün katılımcıların görüşme süreçlerinde, gönüllülük ilkesi uygulanarak rol almaları istenmiştir. Bu nedenle katılımcılara öncelikle Etik Kurul Kararı ile araştırma izinleri beyan edilmiştir. Ardından görüşmede gönüllü olarak yer almalarını sağlayan Katılımcı Onam Formunu, kendi özgür iradeleri ile onaylamaları talep edilmiştir. Katılımcı Onam Formunu onaylamak istemeyen hiçbir katılımcı, araştırmanın görüşme sürecinde yer almamıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmanın verileri, içerik analizleri yapılarak oluşturulmuştur. Araştırmanın görüşme sorularından, katılımcılar aracılığıyla elde edilen görüşler öncelikle yöneticilere göre Y1, Y2, Y3... şeklinde kodlanmıştır. Ardından velilerden alınan görüşler ise V1, V2, V3 ... şeklinde kaydedilerek kodlanmıştır. Görüşmeler, araştırmanın sorularına göre sıra ile dikkatlice kaydedilerek kodlanmıştır. Her bir katılımcı ile bir görüşme süreci en az 65 dakika, en çok ise yaklaşık 90 dakika kadar sürmüştür. Görüşme kayıt ve kodlama işlemlerinden sonra her bir görüşme maddesi ile ilgili olarak önce kategoriler oluşturulmuştur. Daha sonra kategoriler, maddelere göre, temalandırılarak sınıflandırmalar yapılmıştır. Maddelere göre, temalandırma süreçlerinden sonra her bir madde için gerekli yorum ve yordamalara yer verilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırma verileri, öncelikle araştırmanın görüşme sorularına göre, katılımcı veli ve okul müdürlerinin verdikleri cevaplar esas alınarak sıra ile kaydedilmiştir. Daha sonra her bir görüşme sorusu dikkate alınarak kategoriler oluşturulmuş; kategorilerden hareketle temalara yer verilmiştir. Temalara göre yorumlar yapılmıştır. Aşağıda araştırmanın birinci sorusundan başlanarak gerekli veri ve bulguların ifade edilmesine çalışılmıştır. Araştırma verilerinden elde edilen bulguların yorumlanması süreçlerine öncelikle yöneticilerden başlanmıştır.

Yöneticilere Göre, 1. Görüşme Sorusu: Okulunuz gerekli ve düzenli hijyen koşullarına sahip midir?

Tablo 2’de, okulun hijyen koşulları ile ilgili yönetici görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 2

Okulun Hijyen Koşulları ile İlgili Yönetici Görüşleri

Katılımcı Kodları	Katılımcı Görüşleri
Y1	“Evet sahiptir. Bunun için günlük belirli saat aralıklarında temizlik, hijyen kontrolleri yapılmaktadır. Sınıf ve lavaboların günlük ve belirli saatlerde temizliği yapılmaktadır. Bunun için gerekli hijyen malzemelerinin teminleri okul tarafından eksiksiz yapılmaktadır ortam temizliği yapılırken öğrencilerin sınıflarda ve ara salonda bulunmadığı süre zarfında temizlikler gerçekleştirilmektedir.”
Y2	“Okulumuzda 3, 4 ve 5 yaş grubu olarak 170 öğrenci ile ikili eğitim yapılmaktadır. Küçük yaş grubu öğrencilerimiz olduğu için hijyen koşulları daha da önem arz etmektedir. Hizmetli personellerimiz için ayrıntılı temizlik ve planlaması ve denetimi titizlikle yapılmaktadır.”
Y3	“Okulumuz gerekli hijyen koşullarına sahiptir okulumuz olarak her sene düzenli olarak okulun temiz belgesi alarak bu durumu olarak kanıtlamıştır. Bu belge sayesinde okulun tuvalet sınıf çok amaçlı kullanım alanları gerekli plan doğrultusunda temizlikleri ve düzenleri okul yönetimi tarafından kontrolleri sağlanmaktadır. Gerek sınıflar gerekse tuvaletler kaliteli temizlik malzemeleri ile temizlenmekte ve Ortak kullanılan alanları malzemeler gerekli solüsyonları kullanılarak temizlenmektedir.”
Y4	“Evet okulumuzda her yıl “Okulum temiz” belgelendirme projesi kapsamında denetimlerden geçmekte ve belge almaktadır. Ayrıca “okul sağlığı” programından da il sağlık müdürlüğü ekipleri tarafından yapılan denetimler sonucunda düzenli hijyen koşullarına sahip olduğu görülmektedir.”
Y5	“Okulumuz gerekli ve düzenli hijyen koşullarına sahiptir. Tuvalet, sınıf, yemekhane ve çok amaçlı salonları gibi tüm bölümlerin temizliği düzenli olarak yapılmaktadır. Sınıf alanların temizliği temizlik personeli tarafından tüm öğünlerden sonra mutlaka yapılmakta ve elektrik süpürgesi sayesinde tüm alanlar kolayca temizlenerek dezenfekte edilmekte ve halılar belirli dönemlerde yıkatılmak üzere gönderilmektedir. Öğrencilerin sınıflarında kullandıkları panduf, ev terliği her hafta yıkatılmak üzere evlere gönderilmektedir.”
Kategoriler	Hijyen koşulları sağlanmakta (5), Okul birim ve bölümleri ile dersliklerde ve kişisel kullanım alanlarında sürekli ve düzenli temizlik yapılmakta (4), Hijyende sürekli denetim (1), Hijyen koşullarının sağlamlığı belgeli (2), Temizlik malzemeleri bizzat okulca ve

	hijyenik koşullarda sağlanmakta (1), Sağlık Bakanlığından onaylı temiz belgesi (1), Okulun genel kullanım eşyaları ile öğrencilerin özel eşyalarının sürekli temiz olması izlenmekte (1).
Temalar	Tehlikeli durum ve güvensizliğe karşı önlemler alınması (12), Güvenlik görevlisi ihtiyacı (6).

Yönetici görüşlerinden elde edilen verilere göre, hijyen koşulları ile temizlik işlerinde süreklilik sağlanmakta ve denetim yapılmakta olduğu yorumlanabilir. Okullarda temizlik durumu, kurumsal hijyen belgeleri ile onaylanmıştır. Sağlıklı ve güvenli hijyen için okullara doğrudan ekonomik destek sağlanmaktadır.

Yöneticilere Göre, Araştırmannın 2. Görüşme Sorusu: Okulunuzda, herhangi bir tehlike ya da güvensizlik konusunda sürekli önlemler alınmakta mıdır?

Tablo 3’te, okulun güvenlik önlemlerine ilişkin yönetici görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 3

Okulun Güvenlik Önlemleri ile İlgili Yönetici Görüşleri

Katılımcı Kodları	Katılımcı Görüşleri
Y1	“Evet alınmaktadır. Okulun giriş bölümünden gelen misafirleri karşılayan bir personel bulunmaktadır. Oyun parklarında öğrenciler öğretmenler Rehberliği ile gitmektedir. Onun dışında okulumuzda güvenlik görevlisi bulunmamaktadır. Özellikle öğrenci çıkışlarında mutlaka anne ve babaların alması gerektiği uyarısı yapılan toplantılarda ve kayıt evraklarının açıkça belirtilmektedir. Velilerimiz bu konuda çok hassas davrandıklarımızın farkında olduklarını düşünüyorum. Bu önlem daha da geliştirilerek kartlı sistemle geçiş yapılırsa daha güvenli bir ortamı oluşturulacağına düşünüyordum.”
Y2	“Okulumuzda her zaman acil durum planının bulunması sağlanmaktadır. Güvenlik kameraları ve kapı kontrol sistemleri yüksek oranda güvenlik sağlasa da yeterli değildir. Her durumda ortamda bulunan kişilerin ve güvenlikten sorumlu kişilerin bilgili ve hazır bulunması sağlanmaktadır. Bu yüzden okulumuzda idareciler ve öğretmenlerin acil durumlarda yerine getirilmesi gerekenlere dair acil durum planı bulunmaktadır.”
Y3	“Okulumuz sürekli çalışan kamera sistemleri ile kayıt altına alınmaktadır. Kameraların doğru açılarda ve kör bir nokta oluşturmayacak şekilde yerleştirilmesi teknik ekipler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Okul polisi uygulaması sayesinde herhangi bir tehlike anında ulaşabileceğimiz ekipler mevcuttur ve en ivedi şekilde olaya müdahale etme imkânı bulunmaktayız. Ancak bu durum yeterli olmayabilir bunun için güvenlik personellerin her zaman bulunması gerektiğini düşünüyorum.”
Y4	“Evet, her yıl okulumuzda “sabotajlara karşı koruma planı ” hazırlanarak paydaşlarımız olan İl Emniyet Müdürlüğü ile irtibatlar kurulmaktadır. Ayrıca Okul içerisinde de iş sağlığı ve güvenliği kapsamında çalışan personel ve öğrenciler içinde tehlikesiz ve güvenli ortamlar oluşturulmaktadır.”
Y5	“Evet gerekli tedbirler alınmakta ve sık sık kontrol edilmektedir. Güvenlikle ilgili hususlar öğretmen ve personellere bilgilendirmeler yapılmaktadır. Her sene okulumuzda tehlike avı yaparak tehlikeli alanların tespiti bizzat okul idaresi tarafından yapılmakta ve mutlaka önlemler aldığımızı söyleyebilirim. Sınıflarda ve okulun diğer alanlarında priz, dolap, masa kenarlıkları ve benzeri malzemeler için öğrenci düşme ve yaralanmalarının önüne geçebilmek için önlemler alınmaktadır. Okulumuzda güvenlik personeli bulunmamaktadır; ancak okul binasına girişinde bir personelimiz sürekli bulunmaktadır.”
Kategoriler	Tehlike ve güvensizliğe karşı acil durum önlemi alınması (5), Misafir girişlerine görevli sağlanması (2), Güvenlik personeli bulunmaması (4), Oyun alanlarında öğretmenlerin öğrencilere güvenlik sağlaması (1), Okul çıkışlarında ebeveynin güvenlik desteği (1), Kartlı girişle güvenlik önlemi alınması beklentisi (1), Elektronik güvenlik önlemi ve kapı kontrolünün yetersizliği (1), Okul polisi önleminin bulunması (1), İş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin olması (1), Tehlikeli araç ve malzemelerin tehlikesiz hale getirilmesi (1).
Temalar	Tehlikeli durum ve güvensizliğe karşı önlemler alınması (12), Güvenlik görevlisi ihtiyacı (6).

Yöneticiler, okul öncesi eğitimde tehlike ve güvensizliğe karşı okulların, kendi özel güvenlik tedbirlerini en üst düzeyde kurumsal olarak aldıklarını belirtmektedirler. Ayrıca yöneticiler, güvenlik görevlisi ihtiyacını oybirliği ile vurgulamaktadırlar.

Yöneticilere Göre, Araştırmanın 3. Görüşme Sorusu: Okulunuzda herhangi bir salgın hastalık durumunda öğrencilerinizin salgın hastalıktan olumsuz yönde etkilenmemesi için gerekli önlemler alınmakta mıdır?

Tablo 4’te, okulda salgın hastalıklara karşı alınan önlemlere ilişkin yönetici görüşleri yer almaktadır.

Tablo 4
Okulda Salgın Hastalık Önlemleri ile İlgili Yönetici Görüşleri

Katılımcı Kodları	Katılımcı Görüşleri
Y1	“Evet alınmaktadır. Okulun risk grubu ile düzenli toplantılar yapılmakta ve salgın durumu söz konusu olduğunda veli bilgilendirmeleri geciktirilmeden yapılmaktadır. Tuvaletlerde el yıkama alışkanlığı ile ilgili olarak görseller yer almakta ve personeller tarafından el yıkama alışkanlığı kazanılması için rehberlik yapılmaktadır. Okulumuza ayakkabılarla girmek yasaktır. Böylelikle zeminlerin temiz kalması sağlanmaktadır.”
Y2	“Okulumuz Eğitim- Öğretim döneminin başında velilere hastalık durumunda bilgi paylaşabilmeleri için “Bilgilendirme Formu” verilmektedir. Salgın hastalıkları önlemek için uygulanabilir düzeyde mesafe kurallarına riayet etmekteyiz. Sınıfların düzenli olarak havalandırılması yapılmaktadır. Okulun rutin temizliği sıklaştırılmakta, özel alan temizliklerinin daha detaylı ve sık olmasına özen gösterilmektedir.”
Y3	“Okulumuzda salgın hastalık durumlarında yine okulum temiz belgesinde çeşitli yönergelerle göre önlemlerimizi artırmış bulunmaktayız. Okulumuz küçük yaş sınıflarımızda (üç yaş) bulaşların daha fazla olduğunu söyleyebilirim. Velilerimizle gerçekleştirdiğimiz toplantılarda yaptığımız bilgilendirmeler de herhangi bir salgın durumunda öğrencilerimizin evde dinlendirip gerekli tedavilerin ardından okula getirmeleri gerektiği hususunda görüş birliğine varılmıştır.”
Y4	“Salgın hastalık durumunda il milli eğitim müdürlüğü ve il sağlık müdürlüğünün aldığı önlemler yanında okul olarak da gerekli hijyen koşullar sağlanmakta, el, lavabo vb. kişisel temizliklere dikkat edilerek, hastalık riski taşıyan öğrencilerin iyileşinceye kadar okula gönderilmemesi gibi tedbirler alınmaktadır.”
Y5	“Evet hızlı bir şekilde önlem alınmaktadır. Salgın hastalık belirtisi gösteren çocuklar hızlı bir şekilde veli bilgilendirmesi yapıp sağlık kurumlarına yönlendirmesi yapılmaktadır. Pandemi sürecinde Okulum Temiz Belgesi uygulamaya konulan ve hazırlıklarını titizlikle sürdürdüğümüz risk durumlarına göre durumlar kontrol edilmektedir. Öğrencilerin kullandıkları etkinlik önlükleri her etkinlikten sonra okulumuzda bulunan çamaşır makinesinde yıkanmakta bir sonraki kullanımda temiz olarak bırakılmaktadır. Bu da bulaşabilecek çeşitli hastalıkların önüne geçmektedir.”
Kategoriler	Salgın hastalığa anında önlem (5), Risk Grubu Toplantıları ve Veli Bilgilendirme (3), El Hijyeni ve Öğrenciye Hijyen Kazandırma Rehberliği (3), Bina İçi Zemin Temizliği (3), Genel Alan ve Özel Alanların Rutin Temizlik ve Hijyeni (3), Havalandırma (1), Salgın Hastalığa Yakalanmış Öğrenci Tedavisinin Evinde Sürdürülmesi (2), 3 Yaş Grubunda Bulaşıcı Hastalık Riskinin Çokluğu (1),
Temalar	Salgında Hızlı Önlem (5), Veli Bilgilendirme ve Hastane Sevki (4), Okulun Genel ve Özel Kullanım Alanlarında Sürekli ve Düzenli Hijyen (4), Öğrenci Kişisel Bakımı ve Kişisel Kullanım Araçlarının Sürekli Hijyeni (4).

Yöneticiler, okul öncesi eğitimde, salgın hastalık anında acil ve sürdürülebilir önlemlerin alındığını, öğrencilerin bulaşıcı hastalık durumunda veli bilgilendirmelerinin anında yapıldığı ve tedavilerinin hem evde hem de hastanede derhal yapıp okulda riskin önlendiğini vurgulamaktadırlar. Okulda genel ve özel kullanım alanlarında çalışanların her an hijyeni sağladığı ve çocuklar için sağlıklı yaşam kurallarının düzenli olarak uygulandığını açıklamışlardır.

Araştırmanın 4. Görüşme Sorusu: Okulumuzun genel girişi başta olmak üzere okulun her yerinde güvenlik için her an elektronik kameralar ve güvensizlik durumuna karşı yönetsel önlemler alınıyor mu?

Y1: “Evet okulumuz 7/24 güvenlik kameraları ile izlenmektedir. Bu kameraların depolanması ve her an kayıta olduğu okul idaresi olarak gözetimlerimizde bulunmaktadır. İstenmeyen durumlarda veya gerekli görüldüğünde görüntülere erişim sağlamaktayız ancak kameralarımızın genişleterek daha teknolojik cihazlarla değişim sağlanması faydalı olabileceği düşüncesindeyim gece görüşü ve çözünürlüğü yetersiz olabilmektedir. Okulumuz özel güvenlik bulundurma sertifikasına sahiptir ancak bir güvenlik personelimiz bulunmamaktadır.”

Y2: “Okulumuzun 7/24 aktif güvenlik kameraları kayıt yapmakta ve izlenmektedir. Eğitim kurumumuzda kamera görüş alan ve açıların uygun olarak ayarlanmasına ve kör noktalara yer verilmemesine dikkat edilmektedir. Güvenlik kameralarının bağlı olduğu monitörler ile eş zamanlı izleme yapılabilmektedir. Görüntüler kayıt altında saklanmaktadır.”

Y3: “Okul güvenliğinin çok elzem bir konu olduğunu söyleyebilirim bunun için tanınmayan, bilinmeyen kişilerle öğrenci, öğretmen ve personelimizle görüşürülmesini müsaade etmemekteyiz özellikle öğrencilerimize okuldan alan kişilerin mutlaka anne veya baba tarafından bizzat alınması hususunda uyarılarda bulunmaktayız. Sene başı kayıt evraklarında gerekli iletişim ve fotoğrafla anne baba belgeleri kayıt esnasında doldurmaktayız.”

Y4: “Evet okulumuz 7/24 saat güvenlik kameralarıyla kontrol edilmektedir. Sınıflar dışında okulun bahçe, koridor vs. gibi alanlar izlenmektedir.”

Y5: “Evet yüksek çözünürlüklü ve gece görüşlü güvenlik kameraları ile kayıt altına alınmakta ve depolanmaktadır. Güvenlik önlemleri alınmıştır; öncelikli olarak öğrencilerimizin güvenle okula ulaşabilmelerini sağlamak için yaya geçidini belediyemize yaptırıldı. Okulun içerisine kontrolümüz dışında araç girişlerine kesinlikle izin verilmemektedir. Öğrenciler bahçeye çıktıkları anda okul dış kapımız ilgili personel tarafından kapatılmaktadır. Park ve bahçe alanlarının çocukların güvenle oynayabilecekleri haline dönüştürmek için rutin kontroller nöbetçi öğretmenler tarafından yapılmakta. Arızalı veya güven oluşturmamayan malzemelerin sınıfta kullanılmaması hususunda sınıf öğretmenlerine uyarılarda bulunmaktadır.”

Araştırmanın 4. Görüşme Sorusuna İlişkin Kategoriler: Elektronik güvenlik (5), Güvenlik riskinde önlem (4), Elektronik güvenliğin geliştirilmesi ve gece görüşlerinde netlik (1), Güvenlik personeli bulunmaması (1), Güvenlik görüntülerinin izlenmesi ve saklanması (1), Gerekli yerlerde güvenlik kaydı (3), Okula güvenle giriş (1), Öğrencilerin yabancı kimselerden korunması (1), Kontrolsüz ve güvensiz girişlerin engellenmesi (1), Okul dışına kontrolsüz çıkışların engellenmesi (1), Güvenli eşya kullanımı (1).

Araştırmanın 4. Görüşme Sorusuna İlişkin Temalar: Elektronik güvenlik ve önlem (15), Güvenlik görevlisi beklentisi, ek güvenlik tedbirleri alınması ihtiyacı, güvenli yaşam için güvenli eşya kullanımı beklentileri (4).

Okullarda, elektronik kameralarla sürekli güvenlik kaydı yapılmakta ve güvenlik önlemleri alınmaktadır. Okullarda güvenliğin sağlanması ve sürekliliği için gerekli çabalar sarf edilmektedir. Güvenli yaşamın geliştirilmesi için gerekli önlemlerin teknolojik olarak geliştirilmesi, güvenlik görevlisi beklentisi vardır. Öğrenciler için güvenli yaşam ve güvenli eşya kullanımı sağlanmaktadır.

Araştırmanın 5. Görüşme Sorusu: Okulunuzun lavaboları, özel kullanım alanları öğrencilerin ihtiyacı anında tehlikelere karşı kayma, düşme ve benzeri güvenli kullanabilecekleri hijyen koşullarına sahip midir?

Y1: “Evet sahiptir. Lavabolar ve özel kullanım alanlarının hijyenik temizliği çocuklar yokken yapılmaktadır. Kaygan zemin için ise kaymayan zemin döşemeleri kullanılmaktadır. Çalışan temizlik personelin günlük temizlik çizelgeleri mevcuttur. Bu doğrultuda lavabolar ve özel kullanım alanlarının öncelikli olarak temiz ve hijyen olması sağlanmaktadır. Lavaboların temizliğinde kullanılan kimyasallar

öğrencilerin erişemeyeceği yerlerde saklı kalmakta ve bu kimyasallara maruz kalmayacak şekilde temizlikler yapılmaktadır.”

Y2: “Tuvalet ve lavabo temizlikleri hijyen koşullarına uygun olarak periyodik şekilde yapılması ve günlük temizlik takip çizelgesi ile kontrolünün sağlanması yapılmaktadır. Islak zeminde kaymaz taban malzemeler serili bir şekilde kullanılmakta, olası ıslanma durumunda kuru hale getirilmesi titizlikle yapılmaktadır. Standart hijyen sağlayıcı temizlik malzemeleri kullanıma hazır halde bulunmaktadır.”

Y3: “Lavabo alanlarının temizliğini en üst seviyede gerçekleştirmeleri temizlik personel tarafından sağlanmaktadır. Temizlikler yapılırken gerekli hijyenik temizlik malzemeleri detaylı ve düzenli bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Lavabolar öğrencilerin yaşların uygun olacak şekilde planlanmış ve gerekli sağlamlıklarda güvenli alana dönüştürülmüştür. Lavabo tabanlarına kaydırmaz taban halileriyle kayma, düşme gibi önlemler alınmıştır. Özetle okulumuzda ev ortamı oluşturulmaya çalışılmış ve bu bakış açısıyla gerekli hijyen koşullarının sağlandığını söyleyebilirim.”

Y4: “Lavabo ve öğrencilerin yoğun olarak kullandıkları ortak alanların yapılan temizlik çizelgesi doğrultusunda her gün temizliği yapılmaktadır. Islak zeminlerde öğrencilerin ve çalışanların kaymaması için kaymaz paspaslarla kaplanmıştır.”

Y5: “Lavabo ve tuvaletlerin güvenli ve temiz olması son derece kaçınılmaz bir durumdur. Çünkü öğrencilerin kendilerini en rahat ve güvende hissedip ev ortamında tuvalet alışkanlıklarını ve becerilerini devam ettirecekleri alanlar bu tip alanlar olduğunu düşünüyorum. Kaymaz paspaslar bulunmaktadır. Zemin ıslak bırakılmamaktadır.”

Araştırmanın 5. Görüşme Sorusuna İlişkin Kategoriler: Lavabolar ve özel kullanım alanlarının sürekli güvenliği ve hijyeni (5), Özel kullanım alanlarının hijyen ve güvenliği için görevlendirme ve denetimi (5), Temizlik kimyasallarına erişimin engellenmesi (1), Standart temizlik ve güvenlik malzemeleri kullanımı (3), Okulun ev hijyeninde temizlik ve güvenlik modelliği (2).

Araştırmanın 5. Görüşme Sorusuna İlişkin Temalar: Özel kullanım alanlarında hijyen ve güvende süreklilik, görevlendirme ve denetim (10), Temizlik ve güvenlik malzemelerinde kalite, ev ortamına benzer hijyen ve güven (5).

Okul öncesi eğitimde, okul hijyeni ve güvenliğine son derece önem verilmekte; okulda temizlik ve güvenli yaşam için görevlendirme ve denetim sağlanmaktadır. Temizlik ve güvenlik malzemelerinde standartlara dikkat edilmekte; öğrencilere aile ortamına uygun hijyen ve güvenli okul ortam ve malzemeler sağlanmaktadır.

Araştırmanın 6. Görüşme Sorusu: Okulunuza dışarıdan herhangi bir saldırı ya da sabotaj ihtimaline karşı gerekli güvenlik önlemleri alınmakta mıdır?

Y1: “Okulumuzun her yıl düzenlenen ve uygulama konusuna dikkat edilen sabotaj planı vardır. Sorumlu personeller tarafından ani gelişen durumlar karşısında gerekli önlemler ivedilikle alınmaktadır. Yangın için okulumuzun çeşitli yerlerinde yangın söndürücü tüpler, erken uyarı sistemi, sensörler ve yangın dolabımız bulunmaktadır. Tek katlı bir okul olduğumuz için yangın merdivenimiz bulunmamaktadır. Acil çıkış kapıları yönetmeliğe uygun bir şekilde dışarı yönde açılmaktadır. Okulumuz kazan dairesi başta olmak üzere depo olanları ve benzeri alanlar kilitli tutulmakta ve sorumlu personeller dışında girişe izin verilmemektedir.”

Y2: “Sabotajlara Karşı hassas yerlerde bulunan araç ve gerecin kullanımı için gerekli talimatlar hazırlanmış olup, teknik malzemelerin bulunduğu kısımlarda çalışan personel dışındakilerin girmesi kesinlikle önlenmektedir, buralardaki alet ve malzemelerin sorumlularından başkasının kullanılmasına izin verilmemektedir. Okulumuzda Millî Eğitim Bakanlığı Binalarını Yangından Koruma Yönergesi gereğince ilgili tedbirler alınmış ve talimat hazırlanmıştır. Yeterli sayıda Yangın söndürme cihazı ile diğer araç ve gereçler bulunmaktadır. Personelin uyması gereken tedbirler ve esaslar kendilerine iletilmiştir. Sabotaj ve saldırılarda, fiziki koruma grubu personeli olaya anında müdahale ederek, karşı koyacaklardır. Bu arada Koruma Güvenlik Amiri (Okul Müdürü) olay hakkında bilgi verilecek, mahalli Güvenlik kuvvetlerinden yardım talep edilecektir. Mahalli kolluk kuvvetleri gelinceye kadar hassas kısımların korunmasına çalışılacaktır. Can ve mal kaybının önlenmesi için gereken tedbirler alınacaktır.”

Y3: “Saldırı ve sabotaj durumlarına karşı okulumuzun hazırladığı Sabotaj planı uygulanmaktadır. Her yıl bu plan güncellenmektedir. Bu plan içeriğine bağlı olarak önlemlerimizi almaya çalışmaktayız. Okulumuzda yangın uyarı sistemleri oluşturulmuş ve bir olağanüstü durumda her zaman hazır bulunacak yangın tüpleri okulun alanlarına yerleştirilmiş ve yetkili firmalarca kontrolleri sağlanmıştır. Bir adet yangın dolabımız bulunmakta ve bir yangın durumunda okulun her alanına müdahale edebilecek şekilde dizayn edilmiştir.”

Y4: “Okulumuz güvenlik kameraları ile izlenmekte, ayrıca mahalle bekçileri ve okul polisleri ile gerekli irtibatlar sağlanmış olup herhangi bir saldırıya karşı önlemler alınmaya çalışılmaktadır.”

Y5: “Mümkün olduğunca tüm önlemler alınmıştır. Sabotajlardan koruma planımız mevcut olmakla birlikte her sene güncellenmektedir. Çeşitli tehlikelere veya doğal afetlere göre tatbikatlar okulumuzda yapılmakta ve uygulama esnasında karşılaşılan güçlüklerle göre önlemler ve eğitimler gerek öğrenci gerekse personellere verilmektedir. Mahalle olarak okulumuz güzel ve olaylı bir mahallede bulunmamaktadır o yüzden bir tehlike durumuyla karşılaşmamaktayız. Bu tip durumlarda okul polisiyle irtibata geçip olaya derhal müdahil etme olanağımız bulunmaktadır. Gece herhangi bir tehlikeye karşı okul kapanınca dış kapı kilitlenerek çıkılmakta ve aydınlatmalar açık tutulmaktadır.”

Araştırmanın 6. Görüşme Sorusuna İlişkin Kategoriler: Saldırı ve sabotaj planı ile ilgili güvenlik önlemleri (5), Yangın önlemi (4), Acil çıkış kapısı ve önlemi (1), Tehlikeli yerlere giriş engeli (2), Sabotaj ve saldırı önleme ekibi, güvenlik amiri (3), Gece güvenlik önlem ve tedbirleri (1), Güvenlik görevlileri ile iş birliği (2).

Araştırmanın 6. Görüşme Sorusuna İlişkin Temalar: Saldırı, sabotaj ve yangına karşı güvenlik önlem ve görevlendirme, güvenlik görevlileriyle iş birliği (15).

Okullarda, saldırı, sabotaj ve yangına karşı gerekli güvenlik önlemleri alınmakta ve görevlendirmeler yapılmakta; aynı zamanda emniyet güçleriyle iş birliği gerçekleştirilmektedir.

Araştırmanın 7. Görüşme Sorusu: Öğrencileriniz psikolojik ya da duygusal şiddete karşı kendisini okulunda güvende hissetmekte midir?

Y1: “Evet hissetmektedir. Okulumuzun rehberlik servisi bulunmaktadır ve rehber öğretmenimiz psikolojik ve duygusal şiddet ile ilgili olarak veli-öğretmen-çocuk iş birliği içerisinde gerekli görüşmeleri kişisel hakların gizliliği ilkesine dayanarak yapmaktadır. Okulumuz 3,4 ve 5 yaşındaki öğrencilere eğitim verdiğinden dolayı zorba öğrenci davranışlarına rastlamak pek mümkün değildir.”

Y2: “Okulumuzda öğrencilerimizin kendilerini güvende ve huzurlu hissetmeleri için okul aile iş birliği içerisinde düzenli aralıklarla seminerler verilmekte, etkili iletişim yolları kullanılmaktadır. Rehber öğretmenimiz öncülüğünde öğrencilerimize oyunla etkileşimle düzenli etkinlikler yapılmakta ve analizleri sunulmaktadır. Bu konudaki çalışmalar ayrı ayrı görünse de tüm bu çalışmalar ve etkileşimler okulun temel unsurları olduğu ve birbirleriyle ilişkili oldukları dikkate alınarak ilerleme sağlanmaktadır. Öğrencilerimizin psikolojik ve duygusal mutluluk ve huzurlarını sağlamak için önleyici ve geliştirici etkinlikler düzenli olarak takip edilmektedir.”

Y3: “Öğrencilerimizin bu tür durumlarda öncelikli olarak sınıf öğretmeni, okul rehber öğretmeni ve okul idaresi olarak gerekli destek sağlanmaktadır. Bu desteklerin yanında sınıflarımızda ve okulca gerçekleştirilen etkinliklerle öğrencilerimizin gruba ait olma bilinci ile kendini güvende hissetmeleri amaçlarımızdan birisidir çocuklar okula girdikleri andan itibaren güler yüzle karşılanmakta ve psikolojik olarak rahat olmaları sağlanmaktadır.”

Y4: “Evet. Bu tür duygusal ve psikolojik sorunlar yaşayan öğrencilerimize Psikolojik danışmanımız tarafından gerekli önlemler alınmaktadır. Çocukların bu duygulardan arınması için gerekli terapi çalışmaları yapılmaktadır. Daha olumsuz durumlarda ise bu öğrencilere gerekli yönlendirmeler yapılarak RAM ve başka paydaş kurumlardan da destek almaları sağlanmaktadır.”

Y5: “Öğrencilerimiz okula ilk girdiklerinden itibaren güvenli bağlanma sağlanması için okulun ilk haftası oryantasyon etkinlikleri düzenlenmektedir. Bu etkinliklerin yanı sıra öğretmenlerimiz ve personellerimizin sevecen ve güleç tavırları çocuklarda olumlu etki yaratmakta ve bunu yapabildiğimizi düşünüyorum. Okul rehberlik servisimizin gerçekleştirdiği etkinliklerle güven duygusu üzerinde çalışmalar yapılmaktadır.”

Araştırmanın 7. Görüşme Sorusuna İlişkin Kategoriler: Psikolojik ve duygusal şiddete karşı güven duygusu (5), Psikolojik ve duygusal şiddet konusunda psikolojik danışma ve rehberlik desteği (4), 3, 4, 5 Yaş grubunda, zorbalık ya da psikolojik ve duygusal şiddet olmaması (1), Güven duyguları ve huzur için seminerler, etkili iletişim (1), Öğrencilerin psikolojik ve duygusal güven durumlarının önemsenmesi ve takibi (3).

Araştırmanın 7. Görüşme Sorusuna İlişkin Temalar: Psikolojik, duygusal güven sağlama ve destek verme (11), Psikolojik ve duygusal güvenin önemsenmesi ve sürdürülmesi (4).

Okul öncesi eğitim okullarında, öğrencilerin, kendilerini psikolojik ve duygusal şiddete karşı güvende hissetmeleri ve güvensizliğin önlenmesi için gerekli tedbirler alınmakta ve öğrencilerin güven duyguları, psikolojik sağlımlıkları sürekli önemsenip takip edilmektedir.

Velilere Göre, Araştırmanın 1. Görüşme Sorusu: Çocuğunuzun öğrenim gördüğü okul, gerekli ve düzenli hijyen koşullarına sahip midir?

Tablo 5'te, okulun hijyen koşullarına ilişkin veli görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 5

Okulun Hijyen Koşulları ile İlgili Veli Görüşleri

Katılımcı Kodları	Katılımcı Görüşleri
V1	“Çocuğumun öğrenim gördüğü okul gerekli ve düzenli hijyen koşullarına sahiptir; özellikle sınıf temizliklerinin düzenli olarak yapıldığını düşünüyorum. Beslenme saatlerinin sınıfta değil de ara salonda yapılması daha hijyenik olmasının göstergesidir. 2 haftada bir çocukların pandiflerini yıkanmaları için eve gönderiliyor. Temizlik ve hijyen konusunda şüphelerimiz olduğu zaman rahatlıkla öğretmenimizle görüşüp çözüm bulabiliyoruz. Bazen çocuğum tuvaletlerin zaman zaman kirli olabildiğinden bahsediyor bunun da mahremiyet eğitiminden dolayı personelin lavabolara girememesinden kaynaklandığını düşünüyorum. Fakat yine de sürekli bir kişi kontrol edebilir.”
V2	“Okuldaki sınıflar çocukların girişinden önce ve çıkışından sonra düzenli olarak temizlenmektedir. Yemeklerden önce masa temizliğine önem verilmektedir. Fakat çocukların oynadığı oyuncakların her biri düzenli olarak sık aralıklarla temizlenmemektedir. Lavabolar genel anlamda temiz ama her öğrencinin kullanımdan sonra tek tek kontrol edilmeli. Bu durumda aksayan temizlik önlemlerine girebilir.”
V3	“Evet sahiptir. Öğrencimizi bırakıp alırken sürekli temizlik çalışmalarına da tanık oluyoruz.”
V4	“Çocuğumu okula bırakırken gördüğüm kadarıyla çalışan personel hijyene dikkat ediyor. Çocuğum da aynı şeyleri söylemektedir. Bu konuda çok memnunuz. Temizlik personeli sayısı bakımından yeterli olduğunu düşünmekteyim.”
V5	“Gerekli düzen ve hijyen koşullarına sahip bir okulumuz olduğunu düşünüyorum.”
Kategoriler	Hijyen koşulları uygundur (5), Beslenme saatleri standart bir alandadır (1), Kişisel eşyalar temizletirilir (1), Temizlik için uyarılar dikkate alınır (1), Mahremiyet esastır (1), Temizlik kontrolü yapılır (3), Yemek masaları yemeğe uygun hale getirilir (1), Oyuncuklar düzenli temizlenmez (1), Lavaboların düzenli kontrolü sağlanmalı (1), Temizlik personeli yeterlidir (1),
Temalar	Hijyen koşulları uygundur (5), Temizlikte kontrol ve süreklilik vardır (4).

Okul öncesi eğitimde genel olarak hijyen koşullarına uyulduğuna ilişkin veliler gerekli kanaat ve görüşleri taşımaktadırlar. Temizlik ve hijyende kontrol, süreklilik ve düzene uyulur. Çok az miktarda veli hijyen konusunda çok daha üst düzey bir titizlik beklemektedir.

Velilere Göre, Araştırmanın 2. Görüşme Sorusu: Çocuğunuzun okulunda, herhangi bir tehlike ya da güvensizlik konusunda sürekli önlemler alınmakta mıdır?

Tablo 6'da okulda güvenlik önlemleri ile ilgili veli görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 6
Okulda Güvenlik Önlemleri ile İlgili Veli Görüşleri

Katılımcı Kodları	Katılımcı Görüşleri
V1	“Evet. Özellikle güvensizlik konusunda okulumuzun hem idare hem öğretmen desteğini alıyorum. Okula sürekli yenilikler yapıldığını gözlemliyorum. Özellikle sınıflardaki malzemeler eskidikçe yenileniyor. Deprem konusunda tehlike arz edebilecek dolapların montelendiğini gördüm.”
V2	“Okul pencerelerinde korkuluk maalesef bulunmamaktadır. Bu durum tehlike arz etmektedir.”
V3	“Okulda önceden alınmış önlemler var. Bir öneride bulununca da değerlendirip yapıyorlar.”
V4	“Okulumuzda herhangi bir güvenlik görevlisi yok. Görevli personel kapıda duran arkadaşlar bu konuda hassas. Okul evraklarında belirtilmeyen kimseye çocukları teslim etmiyorlar.”
V5	“Genel olarak yeterli önlemlerin alındığını düşünüyorum. Okul idaremizin bu konuda gerekli hassasiyetini gösterdiğini düşünüyorum.”
Kategoriler	Okul güvenliği önemsenir (3), Güvenlik önlemlerinde yenilikler izlenir (2), Öğretim teknolojileri yenilenir (1), Deprem güvenliği için önlemler alınır (1), Pencere korkulukları yok (1), Güvenlik görevlisi olmaması (1), Güvenlik önlemleri alınır (1), Çocuk ebeveyne teslim edilir (1).
Temalar	Okul güvenliğinin önemsenmesi ve güvenlik önlemlerinde yenilik ve uyarılara dikkat (5).

Veliler okullarda çoğunlukla güvenliğin önemsendiğini, güvenlik konusunda asla boşluk yaratılmadığını ve uyarılara özen gösterildiğini; güvenlik teknolojilerinde yeniliklerin izlendiğini vurgulamaktadırlar.

Velilere Göre, Araştırmanın 3. Görüşme Sorusu: Okulda herhangi bir salgın hastalık durumunda, çocuğunuzun salgın hastalıktan olumsuz yönde etkilenmemesi için gerekli önlemler alınmakta mıdır?

Tablo 7’de, okulda salgın hastalıklara karşı alınan önlemlere ilişkin veli görüşlerine yer verilmektedir.

Tablo 7
Okulda Salgın Hastalıklara Karşı Alınan Önlemlerle İlgili Veli Görüşleri

Katılımcı Kodları	Katılımcı Görüşleri
V1	“Okulumuz salgın hastalıklar olduğu zamanlarda gerekli önlemleri almaktadır. Fakat diğer veliler vurdumduymaz olup çocuğunu hastayken okula gönderebilmektedir. Bu da salgın sürecini olumsuz etkiliyor. Velilerin daha duyarlı olması süreci kolaylaştırır.”
V2	“Sınıf ve ortam dezenfekte olmakta. Fakat sınıf oyuncaklarının dezenfekte olması konusunda eksiklikler olabilmektedir. Ayrıca salgın önlemi olarak sınıfların düzenli havalandırılması gerektiği görüşündeyim.”
V3	“Okulda sıradan salgın hastalık veya farklı bir durum da yaşansa çok ciddiye alıyorlar. Özellikle grip dahi olsa gözlemleyip müdahale ediyorlar.”
V4	“Bu önüne geçilebilir bir durum değil. Okuldan mesaj gelse de veliler pek bunu göz önünde bulundurmuyorlar. Her ne kadar okul fark Edip rahatsız çocukları eve gönderse de önüne geçilemiyor.”
V5	“Öğretmenimiz gerekli hassasiyet ve uyarılarda bulunmasına rağmen bazı velilerimizin aynı hassasiyeti göstermediğini düşünüyorum. Çocukları hasta göndermeleri durumları çok yaşanan bir durum.”
Kategoriler	Salgına karşı gerekli önlemler alınır (3), Veliler salgına duyarsızdır (3), Oyuncaklar sürekli dezenfekte edilmeli (1), Düzenli havalandırma (1), Salgın kaçınılmaz (1).
Temalar	Salgın önlemleri alınır (4), Salgına karşı veli duyarsızlığı (3), Oyuncakların dezenfektanı ve sınıfların havalandırılması (2).

Okullarda salgın önlemleri alınır. Ancak salgına karşı velilerin duyarsızlığı ciddi bir problemdir. Veliler öğretim teknolojileri ile oyuncakların dezenfektanı ve sınıfların havalandırılmasına çok önem vermektedirler.

Araştırmanın 4. Görüşme Sorusu: Okulunuzun genel girişi başta olmak üzere okulun her yerinde güvenlik için her an elektronik kameralar ve güvensizlik durumuna karşı yönetsel önlemler alınıyor mu?

V1: “1-Okulun girişinde, ara salonda ve bahçede kameralar bulunmaktadır. Herhangi bir şüpheli durumda idaremiz bu konuda yardımcı oluyor. Şüpheli durum için kamera kayıtlarına bakmak istersem olumsuz dönüş alacağımı düşünmüyorum.”

V2: “Okulumuzun her alanına hâkim olan güvenlik kameraları mevcut. Fakat korunaklı bir bahçe kapısı olduğunu düşünmüyorum.”

V3: “Evet kameralar var.”

V4: “Okulun girişi küçük olduğu için girişte bir yığılma oluyor. Kamera var mı yok mu dikkat etmedim. Fakat her seferinde bir nöbetçi öğretmen ve görevliler muhakkak bulunuyor.”

V5: “Bina girişi ve dersliklerde güvenlik önlemlerinin yeterli olduğunu düşünüyorum fakat bahçe kapısı girişi için ekstra güvenlik önleme alınabilir.”

Araştırmanın 4. Görüşme Sorusu İle İlgili Kategoriler: Elektronik güvenlik ve yönetsel önlemler (5), Güvenlik kameraları için veli izlemesi sağlanması (1), Giriş kapısının daha güvenli olması (2), Girişte yığılma (1).

Araştırmanın 4. Görüşme Sorusu İle İlgili Temalar: Okul güvenliği için elektronik kameralar ve yönetsel önlemler (5), Genel girişte güvenliğin sağlanması (3).

Veliler, okul güvenliği için elektronik güvenlik kameraları yanında yönetsel güvenlik önlemlerinin en üst düzeyde alınmakta olduğunu vurgulamaktadırlar. Bazı veliler, okul girişinde güvenliğin artırılmasını ve yığılma nedeniyle güvenlik kaygılarının önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınmasına ihtiyaç duymaktadırlar.

Araştırmanın 5. Görüşme Sorusu: Okulun lavaboları, özel kullanım alanları, öğrencilerin ihtiyaçları anında tehlikelere karşı güvenle kullanabilecekleri hijyen koşullarına sahip midir?

V1: “Okulun lavaboları çocukların düşmelerine engel olmak için kaymaz bir materyalle kaplanmış durumda. Lavabolar çocukların boyunda. Bu sayede çocukların üstüne düşme, üstlerini ıslatma gibi bir durum söz konusu olmuyor. Tuvalet içleri klozetten oluşmakta. Bazı çocuklar klozet kullanırken temizlik kurallarına uymuyor. Bu konuda daha dikkatli olunabilir. Özellikle tuvaletler hijyen açısından çok sık temizlenmelidir.”

V2: “Okul lavabolarında kayma önleyici paspaslar mevcut. Kaygan zeminleri personel öğrencilerin olmadığı zamanlarda temizlemektedir.”

V3: “Yerlerde kaymasın diye kaymaz zeminler var. Giriş çıkışlarda pantiflerini çıkarıp terlik giyiyorlar.”

V4: “Lavabolar çocuklar için dizayn edilmiş şekilde. Hijyen var fakat her seferinde Pandora çıkarıp terlik giymek bence çocukları zorluyor. Bu konuda başka çözüm üretilmelidir.”

V5: “Okullar arabaları ve özel kullanım alanlarının yeterli tedbirinin alındığını ve hijyen koşullarına önem verildiği düşüncesindeyim.”

Araştırmanın 5. Görüşme Sorusu İle İlgili Kategoriler: Lavabo ve özel kullanım alanları güvenlidir (5), Öğrencilerin tuvalet temizliği alışkanlığı olmaması (1), Tuvaletler sık temizlenmeli (1), Öğrencilerin sağlığı için –öğrenci yokken- ıslak zeminler sürekli temizlenmekte (1), Öğrenci sağlığı için tuvaletlere girişler sürekli güvenle kontrol edilir (1), Pandiflerin sık sık çıkarılıp giyilmesi konusunda pratik çözüm üretilmeli (1),

Araştırmanın 5. Görüşme Sorusu İle İlgili Temalar: Lavabo ve özel kullanım alanlarında temizlik ve güvenlik (5), Öğrencilerin kişisel tuvalet hijyeni ve temizliğine özeni (3).

Okulun lavaboları ve öğrencilerin her türlü özel kullanım alanlarının temizlik, hijyen ve güvenliğinde okul yönetimi ve okul çalışanları son derece titizdir. Öğrencilerin kişisel tuvalet temizliği ve kullanımı

(özellikle erkek çocuklar için) alışkanlıkları edinmesi gerektiği konusunda veliler uyarılarda bulunmaktadır.

Araştırmanın 6. Görüşme Sorusu: Okula dışarıdan herhangi bir saldırı ya da sabotaj ihtimaline karşı gerekli güvenlik önlemleri alınmakta mıdır?

V1: “Okulumuzun fiziksel yapısının herhangi bir saldırı anında çok güvenli olmadığını düşünüyorum. Okul tek katlı ve etrafı pencerelerden oluşuyor. Pencerelerin boyları çok alçak olmasa da yetişkin bir insan rahatlıkla çıkabilir. Demir parmaklıklar yapılabilir. Bu şekilde daha güvenli olabilir kanaatindeyim. Onun haricinde herhangi bir güvenlik sorunu olduğunu düşünmüyorum.”

V2: “Bu gibi olaylara karşı sadece güvenlik kameraları mevcuttur. Bunun dışında bir güvenlik personeli yoktur. Ayrıca sokak hayvanları kolayca okul bahçesine girebilmektedir.”

V3: “Okulda danışma mevcut. Her gelen ilk onunla muhatap oluyor. Riskli bir durum olursa müdahale edilebiliyor.”

V4: “Bir güvenlik kulübesi ve güvenlik görevlisi yok. Bunun için bir önlem alınıyor mu bilmiyorum. Bizim okulumuz küçük bir okul ve öğrencileri üç-beş yaş aralığında güvenlik önleme alınmalıdır.”

V5: “Bina içinde gerekli güvenlik önlemleri alınsa da bahçe kapısında güvenlik olmaması dışarıdan okula yapılabilecek herhangi bir saldırıya ya da sabotaj ihtimaline karşı okulumuz savunmasız bırakılmaktadır.”

Araştırmanın 6. Görüşme Sorusu İle İlgili Kategoriler: Fiziksel güvenlik önlemleri alınmalı (1), Güvenlik sorunu için önlem sağlayıcı danışma mevcut (3), Güvenlik kameraları mevcut (1), Güvenlik görevlisi yok (2), Sokak hayvanları girebilir (1), Güvenlik önlemi alınmalı (2).

Araştırmanın 6. Görüşme Sorusu İle İlgili Temalar: Güvenlik problemi için kamera ve danışma (4), Güvenlik problemlerine karşı fiziksel önlemler alınması ve güvenlik görevlisi sağlanması (6).

Okul öncesi eğitimde, okullar, güvenlik problemlerine ani müdahaleler için güvenlik kameralarını sürekli işler halde tutmaktalar ve aynı zamanda okul zamanı, gün içinde güvenlik için bir danışma hizmeti verilmektedir. Ancak veliler, güvenlik problemlerini yok etmek için fiziksel önlemler alınmasını ve okullarda sürekli güvenlik görevlisi istihdam edilmesini beklemektedirler.

Araştırmanın 7. Görüşme Sorusu: Çocuğunuz psikolojik ya da duygusal şiddete karşı kendisini okulunda güvende hissetmekte midir?

V1: “Böyle bir sorun yaşarsak öğretmenimizle direkt iletişim kurabiliyoruz. Özellikle okulumuzun rehber öğretmeni çok ilgili ve alanında uzman bir öğretmen. Bu konuların çözümünde bize doğru yolu gösterip çözüm bulmamıza yardımcı oluyor. Çocuğumun sorun yaşasa da kendini güvende hissettiğini düşünüyorum.”

V2: “Evet güvende hissetmekte. Çünkü gerek sınıf öğretmenleri gerekse okul rehber öğretmeni bu gibi durumlarda önleyici tedbirleri alabiliyorlar ve her daim gözlem şansı olabiliyor.”

V3: “Evet okul ortamı böyle güvenlidir. Bazen arkadaşları tarafından bunları yaşayabiliyor bu tip durumlarda okul rehberlik servisine yönlendirmelerle anında alabiliyorlar.”

V4: “Çocuğum iki yıldır bu okulda eğitim görmekte. İlk başlarda güvenli alanından (evden) çıktığı için sıkıntı yaşamaktaydı şu an severek ve isteyerek okula gidiyor. Buradan gözlemlediğim tıpkı güvenli alanda olduğu gibi evindeki gibi kendini güvende hissetmekte. Bu durum beni de güvenli hissettirip mutlu ediyor.”

V5: “Öğrencimiz okulunu sevmekte, öğretmenini sevmekte ve kendini güvende hissetmektedir.”

Araştırmanın 7. Görüşme Sorusu İle İlgili Kategoriler: Psikolojik ve duygusal şiddete karşı güven var (5), Psikolojik ve duygusal şiddet problemine karşı iletişim kanalları açık (4), Psikolojik ve duygusal şiddete karşı güvensizlik problemleri sürekli izlenmekte (1).

Araştırmanın 7. Görüşme Sorusu İle İlgili Temalar: Psikolojik veya duygusal şiddet problemlerine karşı duyarlılık (10).

Okul öncesi eğitimde, psikolojik ya da duygusal şiddet problemlerine karşı okul yönetimleri ile öğretmenlerin duyarlılığı üst düzeydedir. Olası problem durumları hızla gözlemlenip izlenmekte ve velilerde üst düzeyde bir güven duygusu yaratılmaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçları, yönetici ve veli görüşlerinden araştırmanın görüşme sorularına göre elde edilen kategori ve temalardan yapılan çıkarımlardır. Yöneticiler, hijyen koşullarına uygun temizlik sağlanması konusunda süreklilik olduğunu belirtmektedir. Okullar, hijyen koşullarını hem MEB hem de Sağlık Bakanlığı birimlerinden belgeli olarak kanıtlamaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, veliler, okul öncesi eğitimde, okul yönetimlerinin, hijyene uygun koşullar konusunda çok hassas olduğunu düşünmektedir. Yöneticilerin aynı zamanda, temizlik ve hijyenin sürekli, düzenli ve veli memnuniyetini sağlaması için son derece özen gösterdikleri vurgulanmaktadır. Buna göre hem yöneticiler hem de veliler okul temizliği ve hijyeni konusunda görüş birliğine sahiptir. Okul öncesi eğitim okullarında, kurumsal hijyenin sağlanması; öğrencilerin sağlıklı öğrenme ve yaşam çevresine sahip olmaları açısından önem taşımaktadır. Farklı araştırma sonuçları, bu araştırmayı destekler niteliktedir (Bağcı vd., 2024; Kumtepe & Akkaş, 2022; Kurt vd., 2021).

Okul öncesi eğitim yöneticileri, okullarında, tehlike ve güvensizlik olasılığına karşı kendilerinin bütün önlemleri ve uygulamaları hayata geçirdiklerini belirtmişlerdir. Okullarda, güvenlik görevlisi ihtiyacı vardır. Velilere göre, okul sağlığı ile birlikte okul güvenliğinin ciddiyle ele alındığı ortaya konulmuştur. Yöneticilerin okullarda güvenlik görevlisi ihtiyacını ön plana çıkardıkları sonucu dikkat çekicidir. Bu araştırmada, ortaya çıkan okul güvenliğinin okul yönetimi ve velilerce son derece önemsendiği sonucunu destekleyen farklı araştırmalar mevcuttur (Çınar, 2022; Duman Tünay, 2017; Karadaş, 2021; Yıldırım Şişman, 2018).

Yöneticiler, salgın hastalık anında önlemler alındığını vurgulamaktadır. Öğrencilerin tedavileri vakit geçirilmeksizin ve bulaş riski olmadan evde ve hastanede devam ettirilmektedir. Okulun her yerinde hijyene uygun sürekli önlemler alınmaktadır. Öğrencilerin özel bakım ve eşyaları ile ilgili sağlık kuralları ödünsüz uygulanmaktadır. Velilere göre, okul yönetimi salgın önlemlerini vakit geçirmeksizin almakta; ancak bir kısım veli salgın konusunda bilinçli davranmamaktadır. Yöneticilerden farklı olarak, velilerin salgın hastalık riskine karşı bir kısım velinin duyarsızlığından şikâyet etmektedir. Araştırmalar, okul öncesi eğitimde, salgına ve bulaşıcı hastalık riskine karşı gerekli önlemlerin alınması gerektiğini belirten sonuçlar ortaya koymaktadır (Sabaz & Yiğit, 2023; Serdaroğlu & Bekir, 2024; Zembat vd., 2020).

Yöneticilere göre, okul öncesi eğitimde, elektronik kameralarla güvenlik kayıtları sürekli tutulmakta; herhangi bir güvensizlik durumu ve riskine karşı güvenlik önlemleri hızlıca alınmaktadır. Güvenli okul için okulun her yerinde ve her öğrenci için gerekli çabalar sarf edilmekte; güvenlik uygulamalarında yeniliklerin okullara yansımaları beklenmektedir. Okulda güvenli öğretim, okulun her alanında güvenli yaşam; okul yönetiminin ve öğretmenlerinin önceliğini oluşturmaktadır. Veliler ise okul güvenliğinin sağlanması için sürekli elektronik güvenlik tedbirleri yanında yönetsel sorumlulukların karşılandığını belirtmektedir. Bu araştırmada olduğu gibi farklı bilimsel araştırmalarda da okul güvenliğinin, okulun bütün sosyal bileşenlerinin önceliği olduğu vurgulanmaktadır (İnal & Özcebe, 2020; Karadaş vd., 2023; Özer & Dönmez, 2007).

Yöneticiler, okul hijyeni ve güvenliğinin hem birinci öncelikleri olduğunu hem de bu konunun görev ve sorumlulukları bulunduğunu göstermektedir. Hijyen ve güvenlik sağlama konusunda, standartlara dikkat edilmekte; okulda aile ortamına uygun koşul ve özelliklerde hijyen ve güven sağlanmaktadır. Velilere göre ise okul lavaboları ve öğrencilerin kişisel kullanım alanları her zaman güvenle kullanıma hazır halde tutulmaktadır. Veliler özellikle erkek öğrencilerin özel; yani kişisel tuvalet kullanımı konusunda ve temizlik alışkanlıkları kazanmaları bağlamında daha fazla sağlık, temizlik ve hijyen alışkanlığı kazandırılmalarına ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Öğrencilerin hijyen alışkanlıklarının son derece önemli bir durum olduğu sonucunu ortaya çıkaran bu araştırma sonuçlarıyla paralel şekilde,

Sabaz ve Yiğit (2023)'in araştırmalarında da okul öncesi eğitim okullarında hijyenin okul sağlığına etkileri ile ilgili sonuçlara ulaşılmıştır.

Yöneticilere göre, okul öncesi eğitimde, saldırı, sabotaj ve yangın ihtimaline karşı her türlü müdahale anında sağlanmaktadır. Okullarda, resmi güvenlik görevlileri olmamasına rağmen okul yönetimlerinin sorumlu tuttuğu görevlilerce güvenliğin anında sağlanması için gerekli önlemler alınmaktadır. Velilere göre ise okullar, kısıtlı imkânları ile güvenlik kameraları bulundurmakta; aynı zamanda okullarda, güvenlik problemlerine çözüm için danışma hizmetleri verilmektedir. Fakat araştırma sonuçlarına göre veliler, güvenlik sorunları olasılığına karşı fiziksel güvenlik önlemlerinin derhal alınmasını ve sürekli bir güvenlik görevlisi ihtiyacını vurgulamaktadır. Alan yazında çeşitli araştırmalar göstermektedir ki okul öncesi eğitim kurumlarının bütün alanlarında güvenliğin ön planda tutulması noktasında bulgular elde edilmiştir (Baran vd., 2007; Özkubat, 2013; Özer & Dönmez, 2013).

Okul öncesi eğitim okullarında, yöneticiler, öğrencilerin psikolojik ve duygusal güvenlikleri, psikolojik sağlamlıkları ve mutluluklarının her an dikkate alındığını vurgulamakta; aynı zamanda öğrencilerin zorbalık ve şiddete maruz kalmamaları için önemli çabalar sarf edildiğini açıklamışlardır. Öğrencilerin güven duyguları ve mutlulukları sürekli önemsenmektedir. Veliler, okul öncesi eğitim okullarının, öğrencilerinin psikolojik ya da duygusal güvenliklerine son derece önem verdiğini belirtmekte ve gerekli problemlere karşı titizlikle hareket edildiğini belirtmektedir. Nitekim Aksoy ve arkadaşlarının (2024) yürüttüğü araştırmada da okul öncesi dönemde öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin sosyal becerilerle yakından ilişkili olduğu ve bu becerilerin gelişiminin güvenli ve destekleyici bir okul ortamıyla mümkün olabildiği vurgulanmaktadır. Gökteş ve Ogelman'ın (2019) tarafından yapılan bir çalışmada, öğretmen-çocuk ilişkilerinin niteliği ile çocukların okula uyum düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve bu ilişkinin çocuğun duygusal güvenliği üzerinde belirleyici olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda, araştırma bulguları, okul öncesi kurumların yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda duygusal güvenlik açısından da çocuklar için destekleyici bir çevre sunmasının, gelişimsel açıdan kritik bir unsur olduğunu göstermektedir.

Araştırma sonuçları doğrultusunda, araştırmacılar ve uygulamacılar için aşağıda yer verilen öneriler geliştirilmiştir:

1. Okul öncesi eğitim okullarında, okulların bahçe ve açık alan güvenliğinin sağlanması için güvenlik görevlisi istihdamı veya çok daha hızlı müdahale gerektiren elektronik güvenlik önlemlerinin alınması sağlanmalıdır.
2. Okul öncesi öğrencileri için okul bahçelerinin, sağlıklı oyun alanlarına dönüştürülmesi amacıyla zeminlerin çim ya da toprak kaplama şeklinde düzenlenmesine çalışılmalıdır.
3. Türkiye genelinde, okul öncesi eğitim okullarında, okul sağlığı ve güvenliği ile bu okulların işlevlerini konu edinen geniş kapsamlı araştırmaların teşvik edilmesi sağlanmalıdır.
4. Okul öncesi eğitim okullarında, okul-aile işbirliği ve etkileşimini güçlendirme ve ailelere, okul öncesi eğitimin önemini kavratılması konularında, “aile eğitimleri” düzenlenmesi sağlanmalıdır.
5. Okul öncesi eğitim okullarında, tam gün öğrenime geçilmesi ve okullarda, sınıflara göre öğrenci sayılarının 15'i geçmemesine, okulların genel öğrenci mevcutlarının ise en çok 150-200 öğrenci arasında olması temin edilmelidir.
6. Okul öncesi eğitimin önemi ve özellikle ailelerin çocuklarının bu kademedeki eğitimini son derece içselleştirmiş olmaları nedeniyle Türkiye’de okul öncesi eğitimin 4 ve 5 yaş çağ nüfusu çocuk grubu için ivedilikle zorunlu eğitim kapsamına alınması yönünde politik kararlılık sergilenmesi gerekir.

Kaynakça

- Aksoy, H. P., Akduman, G. G., Sarıbaş, M. Ş., & Özyürek, A. (2024). Okul öncesi dönemde psikolojik sağlamlık ile sosyal beceriler arasındaki ilişki ve sosyal becerileri etkileyen faktörler. *Educational Academic Research*, (53), 178–195.
- Babaroğlu, A. (2018). Eğitim ortamları açısından okul öncesi eğitim kurumları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1313–1330.

Çuhadar, S. & Özbaş, M. (2025). Okul öncesi eğitimde okul sağlığı ve güvenliğinin önemi ile konusunda yönetici ve veli görüşleri. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 85–102.

Bağcı, A., Azimli, P., Uluçay, H., & Keskin, A. (2024). Eğitim Öğretim Kurumlarında İş Sağlığı ve Güvenliği Bilincinin İncelenmesi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 11(104), 545–555.

Balcı, A. (2024). *Açıklamalı eğitim yönetimi terimleri sözlüğü*. Pegem Akademi.

Baran, M., Yılmaz, A., & Yıldırım, M. (2007). Okul öncesi eğitimin önemi ve okul öncesi eğitim yapılarındaki kullanıcı gereksinimleri Diyarbakır Huzurevleri Anaokulu örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (8), 27–44.

Çelebi, M., Başer, N., Beden, A., & Yavuz, B. (2024). Yönetimsel perspektifte okullar ve iş sağlığı güvenliği uygulamalarının önemi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 11(104), 440–449. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10732769>

Çınar, C. (2022). Okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin okullarındaki iç ve dış mekan güvenliğine ilişkin görüşleri. ISSN:2630–631X *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 8(65), 2149–2157.

Duman Tünay, G. (2017). *Okul öncesi eğitim kurumlarında öğrenci sağlığı ve güvenliği uygulamalarının Milli Eğitim Bakanlığı standartlarına uygunluğu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi ve Teftişi Programı.

Dünya Sağlık Örgütü (2025). Sağlıklı yaşamı teşvik eden okullar. https://www.who.int/health-topics/health-promoting-schools#tab=tab_1

Erden, M. & Akman, Y. (1998) *Gelişim öğrenme-öğretmen*. Arkadaş.

Göktaş, İ. & Ogelman, H. G. (2019). Okul öncesi eğitimde öğretmen-çocuk ilişkisinin çocukların okula uyum düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesi. *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal*, 5(1), 30–42.

Gündüz, S. & Albayrak, H. M. (2014). Okul Sağlığında Neredeyiz? *Ankara Medical Journal*, 14(1), 29–33.

Karadaş, H. (2021). Okul öncesi eğitim kurumlarında yaşanan güvenlik ve sağlık problemlerinin paydaş görüşlerine göre incelenmesi. *Anatolian Journal of Health Research*, 2(1), 7–14.

Karadaş, H., Coşkun, B., & Katıtaş, S. (2023). Safety problems at schools according to school administrators' opinions. *Psycho-Educational Research Reviews*, 12(1), 134–150.

Karakütük, K., Özbal, E. Ö., & Sağlam, A. (2017). Okul yönetiminde okul güvenliğini sağlamak için yapılan uygulamalar konusunda öğretmen ve okul müdürlerinin görüşleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1214–1232.

Kurt, G., Serdaroğlu, H. U., & Özcan, C. (2024). Türkiye’de Okul Sağlığı Araştırmaları. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 33(3), 198–209.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2025). Millî Eğitim Bakanlığı *Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği*. Resmi Gazete (Sayı: 32785, 17 Ocak 2025).

Milli Eğitim Temel Kanunu (1973). Resmi Gazete (Sayı:14574, 24 Haziran 1973).

Işık, H. (2004). Okul güvenliği: Kavramsal bir çözümleme. *Milli Eğitim Dergisi*, 164, 1–10.

İnal, E. & Özcebe, L. H. (2020). Okul öncesi eğitimin güvenli yaşam kültürü kapsamında değerlendirilmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 1–14.

Özer, N. & Dönmez, B. (2007). Okul güvenliğine ilişkin kurumsal etkenler ve alınabilecek önlemler. *Milli Eğitim*, 35(173), 299–313.

Özer, N. & Dönmez, B. (2013). Güvenlik kameraları ve okul güvenliği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 8(3) 437–448.

Özkal, N. (2020). Okul öncesinden liseye öğretim programlarında temizlik ve hijyen: Türkiye örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (50), 191–206.

Özkubat, S. (2013). Okul öncesi kurumlarında eğitim ortamlarının düzenlenmesi ve donanım. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 58–66.

Sabaz, N. & Yiğit, R. (2023). Okul öncesi çocukların sağlık eğitimi ihtiyaçları ve etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi BANÜ Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 32–42. doi: 10.46413/ boneyusbad.1218107

Serdaroğlu, H. U. & Bekir, H. (2024). Türkiye’de Okul Öncesi Dönemde Sağlık Kavramına Yönelik Yapılan Çalışmaların İncelenmesi. *Sağlık Bilimlerinde Eğitim Dergisi*, 7(1), 13–32.

Çuhadar, S. & Özbaş, M. (2025). Okul öncesi eğitimde okul sağlığı ve güvenliğinin önemi ile konusunda yönetici ve veli görüşleri. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 85–102.

Turhan, M. & Turan, M. (2012). Ortaöğretim kurumlarında güvenlik. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18(1), 121–142.

Türk Dil Kurumu. (2023). *Türkçe sözlük A-J (12. Baskı)*. ISBN: 978–975–17–5397–7. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yıldırım Şişman, N. (2018). Güvenli ve sağlıklı okul çevresi. (Editörler: Dr. Makbule Tokur KESGİN ve Okutman Hacer ALPTEKER). 2018 Uluslararası Güvenli Okullar, Çalışan Sağlığı ve İş Güvenliği Sempozyumu, 03-04 Mayıs 2018 Halk Sağlığı Bakışıyla Güvenli Okullar, Çalışan Sağlığı ve İş Güvenliği, Bolu/Türkiye. Bildiri Özet Kitabı (ss. 115–122). <https://boluisg.ibu.edu.tr/> ISBN: 978–975–321–051–5.

Zembar, R., Tunçeli, H. İ., & Yavuz, E. A. (2020). Okul öncesi eğitim ortamlarının fiziksel, psikolojik ve sağlık özellikleri açısından güvenliğinin incelenmesi. *Eğitim kuram ve uygulama araştırmaları dergisi*, 6(2), 225–236.

Etik Beyan: “Okul Öncesi Eğitimde Okul Sağlığı ve Güvenliğinin Önemi Konusunda Yönetici ve Veli Görüşleri” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır ve veriler toplanmadan önce Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Bilimleri Etik Kurulu’ndan 31.01.2025 tarih ve 01/22 sayılı etik izin alınmıştır. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi Yayın Kurulu’nun hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğunu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim.

Bourdieu'nün Sınıf Kuramında Sosyal Alan, Sosyal Sermaye ve Sembolik Düzen¹ Ejder ÇELİK², Fikret YILMAZ³

Öz

Bu çalışma, Bourdieu'nün belirlediği kültürel, sosyal ve sembolik sermaye türlerinin ve sosyal alan kavramının sınıf kuramı içindeki rolünü analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Bourdieu'nün önerilerini ve konuyla ilgili diğer önemli kuramsal referansları vurgulayan betimleyici bir inceleme sunmaktadır. Pierre Bourdieu'nün sosyolojik çalışmaları, sosyo-tarihsel olarak oluşturulmuş gelenekleri ve yöntemleri nispeten akılcı bir eklektizm altında birleştirerek sosyal dünyanın ve çeşitli toplumsal egemenlik biçimlerinin araştırılmasına odaklanmıştır. Sosyal alan üzerine yaptığı çalışmalar da yaklaşımını yansıtmaktadır. Bu çalışma, Bourdieu'nün kültürel sınıf kuramında alanın rolünü incelemekte ve kültürel sermaye kuramının çağdaş sosyolojide önemli bir yer tuttuğunu ve sınıf kuramına özgün bir bakış açısı sunduğunu belirtmektedir. Ekonomik ve mesleki yapılarla dayanan geleneksel kuramların aksine, Bourdieu sınıf sorunlarını kültürel bir perspektiften araştırır. Kültürün sınıfı önemli ölçüde etkilediğini ve ekonomik sermaye gibi toplumsal eşitsizlikleri somutlaştırdığını vurgular. Modern toplumda, bireylerin ve grupların kimlik ve statülerinin yaşam tarzı ve ilişkili faktörler tarafından belirlendiğini savunur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sınıf, Kültürel Sermaye, Sosyal Alan, Yaşam Tarzı, Sosyal Ağ

Social Space, Social Capital, and Symbolic Order in Bourdieu's Theory of Class

Abstract

This study analyzes the role of cultural, social, and symbolic capital as defined by Bourdieu, along with the concept of the social field in class theory. It offers a descriptive review that highlights Bourdieu's proposals and other key theoretical references on the subject. Pierre Bourdieu's sociological work has focused on investigating the social world and various forms of social domination by combining socio-historically established traditions and methods under a relatively rational eclecticism. His research on social fields reflects this approach. This study asserts that Bourdieu's theory of cultural capital occupies a significant place in contemporary sociology, offering a unique perspective on class theory. Unlike traditional theories based on economic and occupational structures, Bourdieu examines class from a cultural perspective. He emphasizes that culture plays a significant role in shaping class and mirrors social inequalities, such as those linked to economic capital. Bourdieu argues that in modern society, identities and statuses are shaped by lifestyle and related factors.

Key words: Social Class, Cultural Capital, Social Field, Lifestyle, Social Networks

Gönderim Tarihi (Received): 02.09.2025

Kabul Tarihi (Accepted): 31.10.2025

¹ Araştırma makalesi: Bu çalışma Etik Kurul İzin Belgesini gerektirmemektedir.

² Prof. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, ejder.celik@bozok.edu.tr, ORCID No: 0000-0001-5948-0669

³ Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, fikret.yilmaz@bozok.edu.tr, ORCID No: 0000-0003-1222-6018

Giriş

Pierre Bourdieu'nün çalışmalarının önemli bir bölümü, kültürel sermaye, habitus ve alan gibi bazı temel kavramların gelişimi ve sosyolojik analiziyle ilişkilidir. Kavramsal analizlerin kuramsal bir düzleme taşınması noktasında sosyal sınıf yaklaşımı görülmektedir. Bourdieu'nün sosyal sınıf konusuna verdiği önem, onun sınıfı “evrensel bir açıklama ilkesi” olarak görmesinden anlaşılabilir (Bourdieu, 1984b, s. 114). Bourdieu, sınıf kuramını geliştirirken sosyal sınıfları anlamının kuramsal ve ampirik olmak üzere iki yolu olabileceğini belirtmiştir. Birinci yol, üretim ilişkilerindeki pozisyonlar gibi hiçbir ampirik veriye dayanmayan ve toplumsal yapıların durumunu ve dönüşümlerini tanımlama kapasitesi neredeyse hiç olmayan saf (ve basit) toplumsal sınıflar kuramı yönünde düşündürmektedir. İkinci yol ise hiçbir kurama dayanmayan ancak sınıflara bölünmeyi analiz etmek için mevcut tek veriyi sağlayan ampirik çalışmalara dayalı bir yaklaşım sergilemektedir. Bourdieu, bu iki yolun da göz ardı edilmediği bir sentezi denediğini ifade etmiştir. Böylece hem daha karmaşık (klasik kuramda göz ardı edilen sermaye durumlarını hesaba katarak) hem de ampirik olarak daha iyi temellendirilmiş, ancak eksik göstergelere başvurmak zorunda olan bir kuramı ortaya koymaya çalıştığını belirtmiştir (Bourdieu, 1993, s. 31).

Pierre Bourdieu'nün sermaye kuramı, Weber'in statü temelli analizleri ile Marx'ın sınıf analizini birleştirerek toplumsal alanları çok boyutlu okumaya imkân tanımaktadır. Bu bağlamda, ekonomik sermayeye ek olarak kültürel, sosyal ve sembolik sermaye türlerini ortaya koyması, toplumsal yapıların yeniden üretim süreçlerinde farklı sermaye biçimlerinin belirleyici olduğunu göstermektedir. Sermaye türlerinin birbirine dönüşebilir yapıda olması, toplumsal hareketliliğin ve eşitsizliklerin yalnızca ekonomik araçlarla açıklanamayacağını ortaya koyar (Özkan & Kök, 2019).

Pierre Bourdieu, ortaya koyduğu sınıf konulu eserlerde sosyal sınıf anlayışında bir değişimi dile getirmektedir. Bourdieu'nün yaklaşımının, sosyal hareketlilik ve sınıf oluşumu konusunda metodolojik yönden geleneksel ekonomik determinist yaklaşımdan belirgin bir şekilde farklılık gösterdiği kabul edilmektedir (Bourdieu, 1985). Bourdieu'nün kuramsal perspektifinden tanımlanan toplumsal sınıfın, “sermaye” veya “habitus” örneğinde olduğu gibi, inşa edilmiş bir kavram olduğunu hatırlamak gerekmektedir. Bourdieu'nün yaklaşımı, soyut bir sınıf kabulüne dayanmaktadır. Bu kabul, aslında bir mücadele için harekete geçmiş bir grup olarak mevcut bir sınıf anlamında değil, daha çok “olası bir sınıf” niteliğindedir (Bourdieu, 1985).

Bourdieu'nün, başlangıçta toplumsal sınıflardan söz ederken tamamlanmış bir şema geliştirmekten uzak olduğu kabul edilmektedir. Ancak daha sonra geliştirdiği metodolojik süreçte “toplumsal sınıf” kavramından “toplumsal alan” kavramına doğru bir geçiş gözlenmektedir (Baranger, 2008). Bourdieu'nün “alan” kavramı, belirlenmiş sosyal durumların ve kuralların kapsamı içine girenlere dayatıldığı bir güç ve tahakküm sahasını ifade etmektedir. Bu çerçevede toplum üyeleri, bireysel veya kolektif olarak, toplumsal yapıda işgal ettikleri konuma ve sahip oldukları güçlere dayalı olarak kendi çıkarlarına daha uygun bir toplumsal dünya vizyonunu empoze etme çabasıdadırlar (Wacquant, 2014, s. 63).

Alanı bu şekilde kavrarken, kuramsal ve varsayımsal olarak ortaya konmuş sınıfı etkili bir grup olarak görme eğilimine sahiptir. Bu şekilde, *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste* adlı eserinde, homojen varoluş koşulları içinde yer alan, bu koşulları dayatan ve homojen eğilimlere sahip sistemler üreten, benzer uygulamalar üretmeye uygun ve bir dizi ortak özelliğe sahip etmenlerin kümesini içeren bir sınıf tasavvuru vardır (Bourdieu, 1987). Bu özgün kuramsal yaklaşımın merkezi kavramı, temel bir sosyal unsur olarak “alan”dır. Bourdieu, “alan” ve “inşa edilmiş sınıf” konularını ele almış ve sonra metodolojik güzergâhı yapılandırmıştır. Böylece sınıf yapısından önce var olan alanların yan yana gelmesinden oluşan bir sınıf fikri ortaya atılmıştır. Bourdieu'nün yaklaşımı artık sadece bireylerin veya grupların tek bir homojen alandaki konumuyla ilgili olmaktan öteye geçmiştir. Bizzat alanın kendisi de artık iç unsurlardan oluşan bileşik bir yapı olarak değerlendirilmiştir (Bourdieu, 1984b).

Bourdieu'nün bir sınıfın nasıl oluşturulduğuna dair önerilerine bakıldığında, özellikleri nedeniyle karmaşık bir süreç olduğu görülmektedir. Bourdieu açısından toplumsal sınıfın oluşumu, ekonomik

üretim ilişkileri gibi tek bir unsurla tanımlanamaz. Sınıflar, toplumsal konum ve alanlarla biçimlenirler. Üstelik bunlar kalıplaşmış, toplumların tümünde değişmez olarak var olan olgular değildir. Bu açıdan sınıfları ve statü gruplarını “toplumun türüne bağlı olarak gerçekliği neredeyse tamamen yeniden canlandırabilen nominal birimler olarak” ele almak gerekir (Bourdieu, 1985, s. 84). Önermeleri, toplumsal yapı içindeki sosyal statü ve alanların etkileşerek, dönüşerek ve etki oranlarını duruma göre farklılaştırarak hareket ettikleri dinamik bir yapıyı işaret etmektedir. Bu yapının ilişkisel sınırları etkin birer “alan” olarak görülmüştür. Bourdieu, böylece sosyal sınıfı tek boyutlu ve tek etkenli bir sosyal tabakalanma olarak değerlendirmek yerine, etkin parçalarla tamamlanan bir sistem olarak ele almıştır (Bourdieu, 2005).

Yaklaşımındaki bu kabuller, sınıfların yeniden üretimini değerlendirirken hem maddi hem de kültürel koşulların dikkate alınması gerektiği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla farklı sınıfların ve sınıf fraksiyonlarının yeniden üretim stratejilerinde, dolayısıyla toplumsal yaşamın yeniden üretiminde “alan” kavramı, ekonomik olanın dışında kalan sermaye biçimlerini de “sosyal sınıf” analizine davet etmiştir. Bourdieu, bu düşünce sistematığı içerisinde yazdığı *Symbolic Capital and Social Classes* başlıklı çalışmasında, ekonomik sermayeden farklı ve belirli alanlarda kendine has gücü olan kültürel, sosyal ve sembolik sermaye türlerine vurgu yaparak sosyal failleri karakterize eden iki grup özelliği, yani maddi ve sembolik özellikleri birbirinden ayırmıştır (Bourdieu, 1977). Bir diğer toplumsal güç ise *The Forms of Capital* (1986) adlı çalışmasında, “insan sermayesi”nin karşıtı olarak tanımlanan “kültürel sermaye”dir ve toplumsal farklılıkların vurgulanması açısından değerli bir analitik araç olarak sunulmuştur.

Bourdieu'nün yaklaşımında sosyal sınıfın özellikleri, sınıf durumu ve sınıf konumu olmak üzere iki yön arasındaki ayırmda biçimlenir. Burada sınıf durumu, varoluşun ve mesleki uygulamanın belirli maddi koşullarıyla bağlantılıyken; sınıf konumu, diğerlerine göre sınıfların yapısında işgal edilen yeri ifade etmektedir. Her ikisi de koşul özellikleri ve konum özellikleri olmak üzere farklı türdeki özellikleri tanımlar. Söz konusu kategoriler birbiriyle yakından ilişkilidir ve birbirinden ayrılamaz; ancak ikisi de farklılaşabilir. Bir sosyal sınıf, eşzamanlı olarak toplumsal yapının evriminde belirli bir anda tanımlanan konumla bağlantılı özelliklere ve konumun yörüngesine bağlı özelliklere sahiptir. Sosyal, kültürel ve simgesel sermaye biçimleri alan içerisinde hem alanı oluşturucu hem de sınıfsal oluşumları sağlayan unsurlar olarak görev yapar; ayrıca sınıf durumu ve konumu ile ilgili yargıları ve tutumları biçimlendirirler.

Bu çalışmada Bourdieu'nün nedensel ilişkiye sahip kavram seti ele alınarak, alan, sermaye, durum ve konum olgularının sınıf kuramını nasıl şekillendirdiği analiz edilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın kuramsal gerekçesi açısından Pierre Bourdieu'nün sosyal sınıf kuramı, yalnızca ekonomik ilişkilerden türetilen klasik Marksist çerçevenin ötesine geçerek çok boyutlu bir sınıf analizini mümkün kılmaktadır. Bu çerçevede kültürel, sosyal ve sembolik sermaye türleri ile sosyal alan kavramı arasında kurduğu ilişki, sınıf yapısının ve ayrışmasının ekonomik verilerle sınırlı olmayan bir boyutta yeniden kavramsallaştırılmasına olanak tanımaktadır. Bu kuramsal zemin, sınıf farklılıklarının sadece üretim araçlarına sahiplik değil; aynı zamanda kültürel edinimler, sosyal ilişkiler ağı ve tanınma formlarıyla da şekillendiğini ortaya koyar. Bourdieu'nün bu çoklu sermaye formlarını sosyal alanlar içinde yer alan faillerin stratejik konum alış biçimleriyle birleştirmesi, sosyal sınıfın yapısal ve simgesel boyutlarını aynı anda analiz etmeyi mümkün kılar.

Bu bağlamda önerilen araştırma sorusu, toplumsal yeniden üretim süreçlerinde sermaye türlerinin alanlara özgü işleyişiyle nasıl iç içe geçtiğini anlamayı amaçlamaktadır. Özellikle Bourdieu'nün “alan” kavramı, sınıfların sabit bir kategori olarak değil, toplumsal mücadeleler içinde sürekli şekillenen dinamik bir oluşum olarak düşünülmesine zemin hazırlar. Sınıf fraksiyonlarının ve sınıfsal pozisyonların birbirinden nasıl ayrıştığı ve sembolik iktidarın bu ayrışmayı nasıl meşrulaştırdığı sorusu, yalnızca sosyolojik değil, politik anlamda da önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu sorunun yanıtlanması, sınıf olgusunun kültürel boyutunun kavramsal olarak göz ardı edildiği ampirik çalışmalara eleştirel bir perspektif kazandırabilecektir.

Çalışmanın literatüre katkısı açısından Bourdieu'nün yaklaşımı, sosyolojik analizde yapı ile öznenin ilişkisini çift yönlü ve ilişkisel bir biçimde kurduğu için sosyal sınıf çalışmalarına yeni bir metodolojik açıklık getirmiştir. Araştırma sorusu bu bağlamda yalnızca Bourdieu kuramının sistematik bir çözümlemesini değil, aynı zamanda günümüz toplumlarında sınıfın nasıl tanımlandığına dair daha geniş bir çözümleme imkânı sunmaktadır. Modern toplumlarda kimlik, statü ve ayırımın ekonomik temellerin ötesinde kültürel kodlarla kurulduğu düşünüldüğünde, önerilen bu soru, sınıfın kültürel inşasını inceleyerek sosyolojik literatüre özgün ve güncel bir katkı sağlayabilecektir. Böylece sosyal eşitsizliklerin daha incelikli bir biçimde analiz edilmesinin yolu açılacaktır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, Pierre Bourdieu'nün sınıf kuramında merkezi öneme sahip olan “alan”, “sermaye”, “durum” ve “konum” kavramları arasındaki ilişkileri analiz ederek, toplumsal sınıfın çok boyutlu yapısını kuramsal bir bakış açısıyla değerlendirmektir. Çalışma, sınıfların yalnızca ekonomik üretim ilişkileri bağlamında değil, aynı zamanda kültürel edinimler, sosyal ilişkiler ağı ve sembolik tanınma biçimleri gibi farklı sermaye türlerinin etkileşimiyle şekillendiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu kapsamda Bourdieu'nün geliştirdiği sosyal sınıf anlayışının, klasik Marksist ya da Weberyen modellerin ötesinde, daha ilişkisel ve dinamik bir toplumsal yapı analizine olanak sunduğu vurgulanmaktadır.

Araştırmanın önemi, sosyal sınıfların yeniden üretiminde ekonomik sermayeye ek olarak kültürel, sosyal ve sembolik sermaye türlerinin nasıl işlediğini kuramsal düzlemde ortaya koymasıyla ilişkilidir. Bu çalışma, sınıfsal ayrışmaların sadece maddi koşullara indirgenemeyeceğini; sınıfların farklı toplumsal alanlarda konumlandıkları stratejik ilişkiler ağıyla inşa edildiğini ve meşrulaştırıldığını göstermeyi amaçlamaktadır. Ayrıca Bourdieu'nün sosyal sınıf analizinde yapı ile öznellik arasında kurduğu çift yönlü ilişkisel yaklaşım, günümüz toplumlarında kimlik, statü ve ayırım süreçlerini anlamak için güçlü bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda araştırma, hem sosyal teori literatürüne katkı sağlamayı hem de toplumsal eşitsizlikleri daha bütüncül ve eleştirel bir perspektifle değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemi tercih edilmiştir. Doküman incelemesi, mevcut yazılı belgelerin sistematik biçimde incelenerek araştırma sorularını yanıtlamaya dönük anlamlı bilgilerin elde edilmesini sağlayan bir veri toplama tekniğidir (Merriam & Tisdell, 2016, s. 106-107). Bu yöntemde amaç, belgelerin yalnızca içeriklerini ortaya koymak değil, aynı zamanda belgeler aracılığıyla üretildikleri dönemin sosyal, kültürel ve düşünsel bağlamını da anlamaya çalışmaktır. Doküman incelemesi, özellikle kuramsal çalışmaların ve kavramsal analizlerin merkezde olduğu araştırmalarda, başka yollarla ulaşılmaması güç bilgi ve yaklaşımları görünür kılmak açısından önemli bir avantaj sunar (Bowen, 2009, s. 30). Bourdieu'nün özgün kuramsal bakış açısı çerçevesinde yürütülen bu araştırmada, ilgili kuramcının birincil eserleri başta olmak üzere, konuya ilişkin akademik yayınlar, makaleler, kitap bölümleri ve eleştirel değerlendirme yazıları detaylı biçimde taranmış ve sistematik olarak analiz edilmiştir.

Doküman incelemesi yoluyla hem kuramsal derinliği yüksek metinlere erişim sağlanmış hem de kavramların zaman içindeki gelişim süreçleri izlenebilmiştir. Böylece araştırmada kullanılan belgeler yalnızca bilgi kaynağı olarak değil, aynı zamanda kavramsal yapıların oluşumunu ve dönüşümünü açıklamada birer kuramsal araç işlevi görmüştür. Nitel veri analizine uygun biçimde yürütülen bu süreçte, içerik çözümlemesi tekniğinden de yararlanılarak kavramlar arası ilişkiler bağlamında tematik bir bütünlük oluşturulmuştur. Birçok sosyal bilim disipliniinde yaygın olarak kullanılan doküman incelemesi yöntemi, araştırmacılara hem geçmişe dönük tarihsel bağlamı anlamada hem de kuramsal tutarlılığı sağlamada geniş bir analiz alanı sunmaktadır (Bowen, 2009, s. 27; Kothari, 2004, ss. 338-341). Bu yönüyle çalışma, yalnızca literatür derlemesine dayanmayan; aynı zamanda seçilen belgelerin içerdiği kuramsal öğeleri çözümleyen ve bu çözümleme üzerinden anlamlı bir bütün inşa etmeyi amaçlayan bir yaklaşımı benimsemektedir.

Bourdieu'nün Sosyal Sınıf Çalışmalarının Arka Planı

Pierre Bourdieu'nün sınıf çözümlenmeleri, klasik sosyolojik kuramların sunduğu çerçeveleri aşan çok boyutlu bir yaklaşım sunmaktadır. Bourdieu, Max Weber'in statü temelli sosyal ayrımları ile Karl Marx'ın ekonomik sınıf analizini karşı karşıya getirmekle kalmaz; aynı zamanda bu iki geleneği özgün kavramlar üzerinden dönüştürerek yeni bir sentez inşa eder. Weber'in, bireylerin toplumsal konumlarını yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kültürel ve sembolik kaynaklarla da ilişkilendiren yaklaşımını benimseyen Bourdieu, buna Marx'ın ekonomik çıkarlar temelinde oluşan sınıf yapısını da dâhil ederek sosyal gerçekliğin daha bütüncül bir haritasını çıkarmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda Bourdieu, sınıfları yalnızca üretim araçlarına sahiplik üzerinden değil; farklı sermaye türlerinin toplam dağılımı ve bu dağılımın alan içerisindeki stratejik etkileri çerçevesinde değerlendirmektedir (Bourdieu, 1984a).

Bourdieu'nün temel katkılarından biri, sınıf konumlarının yalnızca ekonomik sermaye ile belirlenemeyeceğini; kültürel, sosyal ve sembolik sermaye türlerinin de bu konumları şekillendirdiğini ortaya koymasındır. Kültürel sermaye, bireyin eğitimsel nitelikleri, bilgiye erişim biçimi ve estetik yatkınlıklarıyla belirlenmektedir. Sosyal sermaye ise bireyin ağ ilişkileri, bağlantıları ve toplumsal ilişkilerle açıklanmaktadır. Sembolik sermaye ise diğer sermaye biçimlerinin tanınırlık, meşruiyet ve prestij kazanması sonucunda elde edilen toplumsal itibardır. Bu sermaye türlerinin, toplumun farklı alanlarında değişen ağırlıklarla etkili olması, sınıf oluşumunun dinamik ve bağlamsal bir süreçle bağlı olduğunu göstermektedir. Böylece sınıflar, yalnızca üretim ilişkilerine göre değil; kültürel üretim alanında kazanılan konumlara göre de yeniden şekillenebilmektedir (Bourdieu, 1986). Bu anlamda Bourdieu, sosyal sermayenin yalnızca aidiyet ilişkisi olmadığını; aynı zamanda bireylerin bu ilişkilerden elde ettikleri somut faydaların, onların toplumsal konumlarını doğrudan etkilediğini savunur. Sosyal ilişkiler içindeki güç dengesini belirleyen bu kaynaklar, diğer sermaye türleriyle dönüşüm ilişkisi içinde çalışmaktadır (Çabuk, 2010, s. 143). Bourdieu'ya göre sermaye kavramı, "toplumun biriktirilmiş tarihi"dir. Sermaye, aktörlerin veya grupların düşünce ve davranışlarını formüle ettikleri, topluma ait alışkanlık, kodlama veya kalıpların bütünü oluşturulan mantıksal pratiklerdir. Bu mantıksal pratikler, sosyal olan için "tesis edilmiş anlam"dır (Yarç, 2011).

Söz konusu dört sermaye türü arasında Bourdieu, dönüşebilirlik ilişkisine de dikkat çekmektedir. Yani ekonomik sermaye uygun koşullarda kültürel sermayeye, sosyal sermaye ise sembolik sermayeye dönüşebilmektedir. Bu dönüşüm olanağı, bireylerin alanlar arası hareketliliğini, sınıf yapısının geçirgenliğini ve toplumsal yeniden üretim mekanizmalarını anlamak açısından merkezi önemdedir. Örneğin ekonomik sermaye ile iyi bir eğitim satın alan bir birey, bu yatırımı kültürel sermayeye dönüştürerek yeni bir sosyal çevreye dâhil olabilir ve zamanla sembolik bir konum kazanabilir. Bourdieu'nün bu yaklaşımı, Weberyen çok boyutluluk ile Marksist yapısal analiz arasında bir köprü kurarak sınıfsal konumların karmaşık ve çoğul belirlenimlere dayandığını göstermektedir. Bu nedenle Bourdieu'nün sınıf ve sermaye çözümlenmeleri, toplumsal eşitsizlikleri yalnızca ekonomik düzlemde değil; kültürel ve sembolik alanlardaki mücadelelerle birlikte ele almak isteyen yaklaşımlar için esas niteliktedir (Bourdieu, 1986).

Pierre Bourdieu'nün sosyolojik çalışmaları, özellikle sosyal sınıfla ilgili olarak kültürel sermaye, habitus ve alan gibi temel kavramları kapsamlı bir şekilde araştırır. Sosyal sınıfı "evrensel bir açıklama ilkesi" olarak görmüştür (Bourdieu, 1984b, s. 114) ve onu anlamak için iki yol önermiştir: kuramsal ve ampirik. Kuramsal yaklaşım ampirik verilere dayanmazken, ampirik yaklaşım kuramsal bir temelden yoksundur. Bourdieu, karmaşık ama ampirik olarak temellendirilmiş bir kuram inşa etmeyi amaçlayan bu bakış açılarını sentezlemeye çalışmıştır (Bourdieu, 1993, s. 31). Erken dönem çalışmaları "Condition de classe et position de classe" (Bourdieu, 1966), ekonomik temelli sınıf kavramına alternatif olarak "konum" ve "durum" arasındaki ayrımı ortaya koymuştur. Daha sonra "Avenir de classe et causalité du probable" (1974) ve "Espace social et genèse des classes" (1984) adlı eserlerinde yaklaşımını daha da geliştirmiş ve sosyal alan kavramına doğru ilerlemiştir.

Bourdieu, alanı, bireylerin ve grupların konumlarına ve mevcut kaynaklarına göre hareket ettikleri yapılandırılmış bir güç ve tahakküm alanı olarak kavramsallaştırmıştır (Wacquant, 2014, s. 63). Bu

çerçevede *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste* adlı kitabında sınıfı, paylaşılan deneyimlerle şekillenen homojen koşullar ve pratikler sistemi olarak tanımlamıştır (Bourdieu, 1987). Ekonomik belirleyicilere odaklanan geleneksel sınıf kuramlarının aksine, Bourdieu'nün modeli kültürel ve sosyal boyutları da açıklamıştır. Sosyal sınıfların ne sabit ne de evrensel olduğunu; ancak değişen sosyal yapılar tarafından şekillendirildiğini vurgulamıştır (Bourdieu, 1985, s. 84). Yaklaşımı, sınıfı hem maddi hem de kültürel koşullardan etkilenen gelişen bir yapı olarak yeniden tanımlamıştır. “Alan” kavramı, sınıf analizinin kapsamını genişletmiş ve ekonomik zenginliğin ötesinde çoklu sermaye biçimlerini bütünleştirmiştir (Bourdieu, 2005). Bu kuramsal değişim, sosyal tabakalaşma ve hareketliliğin daha incelikli bir şekilde anlaşılmasını sağlamıştır.

Bourdieu'nün Sınıf Kuramının Temel Prensipleri

Bourdieu açısından sosyal sınıf, mülkle veya cinsiyet, yaş, sosyal köken, etnik köken, gelir, eğitim düzeyi vb. bir dizi özellik ya da üretim ilişkileri gibi temel bir özelliğe dayanan bir özellikler zinciriyle tanımlanmaz. Sosyal sınıf, bir neden-sonuç ilişkisi içinde tüm ilgili sosyal unsurların özgül değeri, aralarındaki ilişkilerin yapısı ve bunların uygulamalar üzerinde gösterdiği etkilerle tanımlanabilir (Bourdieu, 1984b, s. 106). Sınıf analizinin, dışsal varoluş koşulları ve bunlara karşılık gelen eğilimlerin bir araya getirildiği bir inşâ çalışması olduğunu öne sürmüştür. Bu analizin, istatistiksel ve sosyolojik olarak birbiriyle ilişkili özellikler kümesiyle karakterize edilen (nispeten) homojen birey gruplarını izole etmek için yapılan bir “inşâ ve gözlem işi” olduğunu ileri sürmüştür (Bourdieu, 1984b, s. 259).

Bourdieu'nün sınıf kuramında özgül değere ve etkiye sahip olarak gördüğü temel unsurlar konum ve statüdür. Bu noktada Weber'in sınıf ve statü kavramına yönelmiş olduğu görülmektedir (Bourdieu, 1984b). Weber'in yaşam tarzına dayalı statü grubu fikrinden etkilenen Bourdieu, sınıfların günlük yaşamda statü grubu olarak ortaya çıktığını savunmuştur. Statü gruplarının farklı türde bir sınıf grubu olmadığını, “daha ziyade bu haliyle reddedilen veya deyim yerindeyse yüceltilen ve dolayısıyla meşrulaştırılan egemen sınıflar” olduğunu belirtmiştir (Swartz, 1997). Bourdieu'ya göre (1984b, s. 372), “Sosyal sınıf yalnızca üretim ilişkilerindeki bir konumla tanımlanmaz, aynı zamanda normal olarak yani yüksek istatistiksel olasılıkla bu konumla ilişkilendirilen sınıf habitusuyla da tanımlanır.” Bu çerçevede ekonomik sermayeye dayalı ayırımın sosyal sistemdeki dikey farklılaşmayı açıklamaya yetmeyeceğini ileri sürmüştür. Sistem, farklı değişkenler yanında farklı sosyal alanlar ve sosyal konumları içeren karmaşık bir yapıya sahiptir. Sosyal ilişkiler yalnızca ekonomik farklılaşmaları değil, kültürel, sosyal ve sembolik farklılaşmaları da üretmektedir. Üstelik bu farklılaşmalar, sınırları olmayan bir sosyal düzlemde gelişi güzel ortaya çıkmamaktadır. Bourdieu'nün yaklaşımında sosyal iletişim ağı tarafından belirlenen ve aynı zamanda onu belirleyen sosyal alanlar, sınıfsal yapının oluşumunda etkin unsurlar olarak görülmüştür. Dolayısıyla sınıfsal pozisyonlanma, çok kanallı bir iletişim ağının ürünüdür (Bourdieu, 2005).

Kuramında toplumsal alandaki çeşitli konumlar arasındaki ilişkiyi açıklığa kavuşturmuştur. Ancak hangi sınıfların var olduğu ve toplamda kaç sınıfın bulunduğu gibi sorulara yanıt vermemiştir. Bourdieu'nün bunu yapmamasının nedenlerinden biri, Marksist ontolojik sınıf anlayışının dışında bir bakış açısı geliştirmiş olmasıdır. Bu anlamda Bourdieu'nün sınıfı, sürekli değişen bir toplumsal alan içinde sosyal konumun farklılaşma potansiyeline dayalıdır. Ekonomi dışındaki sosyal etkenlerin sosyal durumları belirleme alternatiflerinin analizi, sosyal sınıflaşma süreçleri hakkında çok yönlü bir açılım sunmuştur (Wright, 1999). Bourdieu'nün sınıf kuramının en belirgin özelliği, dinamik sınıf anlayışına sahip olmasıdır. Kuramsal yaklaşımı, sosyal tabakalaşma kuramının tanımladığı çoklu ve sürekli kaynak dağılımına benzese de sosyal dünyayı yalnızca statik ve nesnel bir varlık olarak değerlendirmez. Temel fark, Bourdieu'nün sınıf karşıtlıkları ve mücadeleleriyle dolu, sürekli değişen bir toplumsal dünyayı göstermesidir. Sosyal alanda birbirine yakın bireylerin ortak çıkarları ve değer yönelimleri vardır; bu nedenle fikir birliğine varmak ve sınıf oluşturmak kolaydır. Bourdieu, bunu “kendi değerlerini ve çıkarlarını savunmak ve gerçekleştirmek için çeşitli faaliyetler düzenlemekten sorumlu bir grup” olarak tanımlar. Ona göre, gerçek dünyada var olan sınıf budur. Sınıfın kapsamı ve sınırları kuram tarafından önceden belirlenmemiştir; aksine, toplumsal pratikte zamanla şekillenir (Swartz, 2003).

Bourdieu'nün sosyal alan kuramı, sınıf içindeki alışkanlıkları ve sosyal davranışları anlamak için yalnızca mevcut durumu değil, tarihsel süreçleri ve gelecekteki gelişmeleri de göz önünde bulundurur. Bourdieu, bireylerin veya grupların sosyal alandaki pozisyonlarının ve bu pozisyonların zaman içindeki evrimini analiz etmenin habituslarını anlamada önemli olduğunu vurgular. Ona göre sınıf habitusu, mevcut durumun statik özellikleri ve zaman içindeki evrimle ilgili dinamik özellikler olmak üzere iki ayrı bakış açısıyla incelenmelidir (Grenfell, 2013). Bourdieu'nün kuramındaki yörünge kavramı, sosyal dinamikleri anlamak için esastır. Zaman içinde bir sınıf yapısı içinde sermayenin hacminde ve bileşiminde meydana gelen değişikliklere dayalı olarak yukarı doğru hareketliliği, aşağı doğru hareketliliği ve durgunluğu kapsayan toplumsal hareketin yönünü ifade eder. Bourdieu, "grup yörüngesi" ve "bireysel yörünge" arasında ayırım yapar. Grup yörüngesi, farklı grupların sınıflar içindeki veya sınıflar arasındaki hareketini yansıtır. Örneğin akademisyenler, sanatçılar ve profesyoneller sosyal değişim sırasında yukarı doğru hareketlilik yaşayabilirken sanayiciler durgunlaşabilir veya düşebilir. Benzer şekilde orta sınıf genellikle büyürken, zanaatkarlar veya küçük esnaf durgunlaşabilir ya da azalabilir; tarım işçileri ise genellikle sürekli bir düşüşle karşı karşıya kalır. Bu durum, sosyal ve ekonomik değişimlerin çeşitli gruplar üzerindeki eşitsiz etkisini vurgulamaktadır (Bourdieu, 1986).

Bireysel yörüngeler, zaman içinde toplam sermaye ve sermaye yapısındaki değişikliklerin sosyal bir konumdaki kişisel durumu nasıl etkilediğine odaklanır. Örneğin orta sınıf içinde memurlar yukarı, aşağı veya istikrarlı yörüngeler yaşayabilirler. İşçilerin ya da köylülerin memur olan çocukları toplumsal hareketlilik önerirken, benzer roller üstlenen üniversite profesörlerinin çocukları "sınıf kaybı", yani toplumsal statüde bir gerileme yaşayabilir (Bourdieu, 1986). Bourdieu'nün "yörünge" kavramı, geleneksel sosyal hareketlilik kuramındaki "hareketlilik" kavramıyla karmaşık bir şekilde ilişkilidir; ancak çıkarımları ve yorumlamaları açısından önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Her iki kavram da sosyal yapılar içindeki hareketle ilgilenirken, geleneksel sosyal hareketlilik kuramında hareketlilik genellikle bireylerin veya grupların başarıları ve yeterliliklerine göre sosyal merdivende yukarı veya aşağı hareketi olarak tasvir edilmiştir. Bu bakış açısı, modern, gelişmiş toplumların bireylere kişisel çaba ve eğitim başarısı yoluyla sosyal olarak yükselmeleri için önemli fırsat sunduğunu ve liyakatçi ilerlemenin bir idealini yansıttığını öne sürmüştür. Bourdieu'nün çerçevesi, sosyal hareketliliğin ana akım anlatısına daha ayrıntılı bir yaklaşım sağlamıştır (Bourdieu, 1984b).

Bourdieu'nün kuramındaki yörünge kavramı, mesleki hareketliliği sınıf hareketliliğiyle eşitlemez. Örneğin küçük toprak sahipliğinden daha düşük bir bürokratik pozisyona veya küçük bir zanaatkarlıktan kâtipliğe geçiş, sınıf içindeki temel bir değişiklikten ziyade aynı sınıf içindeki bir değişim olabilir. Bu yaklaşım, mesleki hareketliliğin toplumsal pozisyonların yeniden dağılımını yansıttığını vurgular (Bourdieu, 1986). Bourdieu'nün yörünge kavramı, bireylerin yalnızca mesleki statülerinden ziyade toplumsal alandaki görece pozisyonlarını vurgulamıştır. Bu, kariyer değişikliklerinin veya mesleki rollerdeki değişikliklerin, doğrudan yukarı veya aşağı hareketlilik göstergelerinden ziyade toplumsal yapıdaki değişiklikleri yansıtan daha geniş bir dinamiğin parçası olarak anlaşılması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yörünge kavramı, görece toplumsal pozisyonların sosyal alanın yapısal ve tarihsel bağlamından etkilenerek zaman içinde nasıl korunduğu veya değiştirildiği konusunda bir yaklaşım ortaya koymaktadır (Bourdieu, 1984b).

Bourdieu'nün yaklaşımı ile ana akım sosyal hareketlilik kuramları arasındaki bir diğer önemli fark, "sosyal hareketlilik üzerindeki kısıtlamalar"dır. Bourdieu, bireylerin geleneksel kuramların öne sürdüğü kadar sosyal alanda özgürce hareket etme imkânına sahip olmadıklarını savunmaktadır. Bunun yerine, sosyal konumların sermayenin dağılımı ve sosyal alanı tanımlayan tarihsel ve yapısal faktörler tarafından kısıtlandığını ileri sürmektedir. Bu, tüm pozisyonların başlangıç noktalarına göre bireyler için eşit derecede erişilebilir olmadığı anlamına gelir. Bu nedenle kişisel yörüngeler sadece bir özgür seçim meselesi değildir; aynı zamanda kişinin kökeninin belirli sosyal ve ekonomik koşullarından da etkilenir (Bourdieu, 1986).

Bourdieu tarafından tanımlanan bir diğer kavram "kesişimsel yapı"dır. Bu kavramı açıklayarak sosyal tabakalaşmanın yatay boyutlarının farklı sınıflar arasında eşdeğer sermaye yapılarına sahip katmanları ortaya çıkarabileceğinin altını çizmiştir. Bu bakış açısı, sermaye dağılımındaki benzerliklerin geleneksel sınıf sınırlarını nasıl aşabileceğini ve sınıflar içinde ya da arasında küçük farklılıkların nasıl

şekillendiğini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Böylece Bourdieu, sınıf kuramına yörünge ve kesişimsel yapı kavramlarını dâhil ederek sosyal yapıları analiz etmek için karmaşık bir çerçeve sağlamıştır. Bu kavramlar yalnızca bireylerin sosyal alandaki hareketini ve alışkanlık oluşumunu yansıtmakla kalmamış, aynı zamanda sınıf dinamiklerini anlamada dikey ve yatay boyutlarda etkisini gösteren sosyal statü, konum, alan ve farklı sermaye biçimlerinin önemini vurgulamıştır.

Bourdieu'nün sınıf kuramı, geleneksel Marksist ve Weberci bakış açılarından nüanslı bir farklılaşma sunarak, sınıf konumlarını sadece ekonomik duruş veya üretim ilişkilerinin ötesinde tanımlayan karmaşık bir toplumsal, kültürel ve sembolik sermaye etkileşimini ileri sürmektedir. Yaklaşımı, toplumsal sınıfın statik bir varlık olmadığını, değişen toplumsal alanlar ve farklı sermaye biçimlerinin dağılımı tarafından şekillendirilen dinamik bir yapı olduğunu tasvir etmektedir. Bu çerçeve, sınıf konumlarının akışkan olduğunu, bireylerin ve grupların sürekli olarak hem tarihsel yörüngeler hem de potansiyel gelecekteki değişiklikler tarafından şekillendirilen toplumsal statünün çoklu boyutları arasında gezindiğini göstermektedir. Bourdieu'nün kuramının merkezinde, zaman içinde farklı sermaye biçimlerinin birikmesi veya tükenmesiyle şekillenen toplumsal alan içindeki hareketi vurgulayan yörünge kavramı yer almaktadır. Bu bakış açısı, genellikle liyakatçi ideallere dayalı doğrusal yukarı veya aşağı hareketi vurgulayan geleneksel sosyal hareketlilik kuramlarından ayrılmaktadır. Bunun yerine Bourdieu'nün çerçevesi, mevcut sosyal yapıların dayattığı kısıtlamaları ve tarihsel ile ekonomik bağlamlar nedeniyle belirli pozisyonların sınırlı erişilebilirliğini vurgulamaktadır.

Bourdieu'nün Sosyal Sınıf Yaklaşımında Sermaye Tiplerinin Yeri

Bourdieu'nün sermaye tiplerine dayalı sınıf kuramı, sosyal sınıfı çoğul bir alan olarak ele almakla, yani onu salt ekonomik bir alana indirgememekle yakından ilgilidir. “Ekonomik kategorinin üretim ilişkilerini toplumdaki çeşitli konumların koordinatları olarak gören ekonomizmden tamamen kopmaktır” (Bourdieu, 1985). Bu tartışma, Bourdieu'nün temel konumunu tam olarak yansıtmaktadır. Ona göre, Marksist sınıf kuramı sınıfı yalnızca üretim ilişkileri perspektifinden anlamakta ve kültür gibi ekonomi dışındaki diğer faktörlerin etkisini tamamen göz ardı etmektedir. Bu nedenle Marksist sınıf kuramı özünde bir tür ekonomik indirgemeciliktir (Swartz, 1997).

Pierre Bourdieu, sosyal sınıflar içindeki gerilimleri inceleyerek farklı sermaye türlerinin varlığı ve erişimi üzerinden ayırım yapmıştır. Sosyal ilişkiler pozisyonlar aracılığıyla şekillenir ve bu ilişkiler nesnelci bir bakış açısıyla ele alınır. Sosyal sermaye ve eğitimle ilişkili kültürel sermaye, sosyal tabakalaşma ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, elitlerin evrimi, kazançları edinmeyen bireylerin alt sınıflarda yer alacağını gösterir (Bourdieu, 1986). Kültürel, sosyal ve sembolik kazanımlara erişim, belirli bir sosyal alan ve ağda yer alabilen bireyler için ayrıcalıklı olup bu kazanımlar sosyal hareketliliği kısıtlayabilir. Bourdieu'nün sosyal sermaye anlayışı, sermayenin farklı düzeylere göre organize edilmiş bir yapı olduğunu ifade eder. Ayrıca, bireysel belirlenimlerden etkilenen özerklik (habitus) dikkate alındığında, toplumsal yaşamın ötesine geçen bir analiz sunulmaktadır (Bourdieu, 1986).

Söz konusu düşünce öncüllerinden hareket eden Bourdieu açısından toplumsal sınıfların oluşumunda sosyal, kültürel ve sembolik sermayenin birikimi ve kullanımı, daha çok sosyolojik değişkenleri ön plana çıkarmaktadır. Bu sermaye türleri, bireylerin toplumsal alanlarda nasıl konumlandığını ve güç ilişkilerini nasıl şekillendirdiğini anlamada önemli rol oynamaktadır. Eğitim sistemi, kültürel pratikler ve toplumsal normlar, bu sermayelerin birikim ve dönüşüm süreçlerinde belirleyici olmaktadır. Bourdieu'nün kuramı, toplumsal alanlarda bireylerin ve grupların pozisyonlarını, ilişkilerini ve çatışmalarını anlamak için güçlü bir analitik çerçeve sunmaktadır. Bu kuram, özellikle kültürel sermayenin toplumsal hayatta oynadığı rolü ve bu sermayenin bireyler arasındaki eşitsizlikleri nasıl pekiştirdiğini ortaya koymaktadır (Grenfell & James, 2004; Gaddis, 2013).

Bourdieu'ya göre (Bourdieu, 1985), ekonomik sermaye sosyal sermaye ve kültürel sermaye ile bir arada bulunmaktadır. Bu varsayım, bazı bireylerin veya sosyal sınıfların güç biriktirmesi ya da onu farklı sermaye türlerine dönüştürmesi için bir bağlam olarak yorumlanabilir. Başka bir deyişle, Bourdieu sosyal ve kültürel sermayeyi ekonomik sermaye ile ilişkili görmüş ve sermaye türleri arası güç aktarımı ile paylaşımına dikkat çekmiştir. Onun analizleri, sosyal sermayenin tanımlanmasına dayalı olarak

önerdiği sosyolojik kabule bağlıdır. Bu kabul, faillerin toplumsal özellikleri ile toplum olarak tarihsel ve kültürel eylemlerine dayalı olarak ortaya çıkan ihtiyaçlara ve ilişkilere bağlı olduğudur.

Bourdieu, sermaye tiplerini insanları dönüştüren, onlara bireysel ve kolektif düzeyde etkileşim fırsatları sağlayan araçlar olarak kabul eder. Bu anlamda ilişkiler, özünde sosyal ve kültürel sermayeyi talep etmektedir. Benzer şekilde, bunlarla ilgili kazanımlara erişen insanlar sermayelerini dönüştürerek aynı ölçüde daha büyük olanaklara ve isteklere sahip olmaktadır. Bu anlamda sermayeler, sosyal olarak kurumsallaşmış bir ağ tarafından tanınan bir grubun parçası olmak için mevcut ve potansiyel kaynakların kullanımından ve sahiplenilmesinden keyif alınmasının sonucudur (Bourdieu, 1986).

Kültürel sermaye, bireylerin eğitim düzeyi, kültürel birikimi, dil kullanımı ve estetik beğenileri gibi edinilmiş ya da kalıtsal nitelikleri içermektedir. Bourdieu'ye göre, bu sermaye biçimi bireyin sosyal dünyadaki konumunu belirleyen en önemli unsurlardan biridir ve aile ile eğitim kurumları yoluyla nesilden nesile aktarılmaktadır. Bu aktarım biçimi, sınıfsal farklılıkların yeniden üretiminde merkezi bir rol üstlenmektedir (Yanıklar, 2010). Bu anlamda, Bourdieu açısından sosyal ve kültürel sermaye, toplumları dönüştürücü bir faktör olarak, kültür ve öznenin yerel ve dış bağlamına ilişkin paradigmalardan aracılık ettiği, diğer sermayelerden iktidara erişimi güçlendiren, sosyal grupların üstlendiği yapılar içindeki insanlara izin veren bir ilişkiler dizisi olarak varsayılmıştır (Swartz, 1997). Bu ilişkiler dizisi, resmi ve resmi olmayan alan içerisinde her alanın norm ve pozisyonlarına göre biçimlenen ve sınırlanabilen niteliktedir. Sosyal sermayenin bu boyutu, ilişkilerin sağlanmasına izin veren formlar, kurallar ve roller gibi ağların gelişimini artıran değişkenleri tanımlar (Bourdieu, 1986).

Sosyal sınıfın farklı sermaye tipleriyle yapılandırılması, Bourdieu'nün kuramında toplumsal eşitsizliklerin ve hiyerarşilerin nasıl sürdürüldüğünü anlamamıza yardımcı olmaktadır. Kültürel sermayenin toplumsal tabakalaşmada belirleyici rolü, eğitim ve kültürel beğeniler aracılığıyla sınıfsal farkların yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Örneğin, belirli eğitim kurumlarına erişim, bireylerin sahip oldukları kültürel sermaye miktarına bağlı olarak farklılık göstermekte ve bu farklılıklar, toplumsal hiyerarşilerin pekiştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Bourdieu, 1985).

Bourdieu'nün sermaye tiplerine dayalı sınıf kuramında, sınıfların bölünmesi değil, aynı toplam sermayeye sahip grup veya tabakalar arasındaki ayırım daha belirleyicidir. Sosyal alandaki farklı konumlar, sermaye yapısının çeşitliliğiyle tanımlanır. Örneğin, aynı sınıf içinde yer alan sanayi ve ticaretle uğraşan küçük iş adamları öncelikli olarak ekonomik sermaye peşinde koşarken, bu sınıf içindeki üniversite profesörleri ve ilkökul öğretmenleri ise kültürel sermaye biriktirme eğilimindedir ve onların toplam sermaye yapısında kültürel sermaye daha baskındır. Bu durum, sosyal alanda belirgin ayrımlara neden olmakta ve aynı sınıf içinde farklı grup veya tabakaların oluşmasına yol açmaktadır. Bourdieu'nün analizinde sermaye yapısındaki bu farklılıklar, aynı sınıf içindeki farklı grup veya tabakalar arasındaki ayrımları ve sosyal alandaki konumlarını belirler. Bu farklılıkları vurgulamak için "sermaye yapısı" kavramını kullanmıştır (Swartz, 1997).

Bourdieu'nün yaklaşımı, sermaye tiplerinin toplumsal tabakalaşmadaki rolünü, modern toplumun karmaşık yapısını ve sermaye dinamiklerini anlamaya odaklandıkça, kültürel ve sosyal ağın dinamik sınıfsallık içerisinde devindiğini ortaya koymuştur. Farklı sermaye tiplerinin bireylerin sosyal pratikleri ve güç ilişkileri üzerindeki etkisi, bu analizlerin önemli çıktılarında biridir. Kapitalist toplumda kitlesel tüketimde dahi etkili olan sosyal ve kültürel sermaye faktörlerinin rolünün artması, Bourdieu'nün sosyal sınıf kuramında belirgin bir şekilde vurgulanmıştır. Gündelik yaşantının bütününde üretilen farklı tasarım ve kalite düzeyindeki ürünler, farklılaşmış zevkler ve dünya görüşleri, farklı iletişim kodlarının kullanılması aslında bir yönüyle ekonomiyle ilgili olan ancak sonuçları itibarıyla sosyal ve kültürel farklılaşma dinamiklerine hizmet eden bir süreçtir. Bu, Bourdieu'nün sosyal alan kuramının, sosyal yaşamın kültürel ve estetik boyutlarını anlamada ve açıklamada nasıl önemli bir araç olduğunu göstermektedir. Sosyal sermaye, bireylerin sınıfsal konumlarını belirlemede, ekonomik sermaye ile birlikte en önemli sınıflandırma göstergelerinden biri haline gelmiştir.

Sosyal Alanın Sosyal Sermaye Tipleriyle Etkileşimi

Sadece Bourdieu'nün sınıf yaklaşımı, kapitalist toplumsal sistem içinde bireylerin kültürel, sosyal ve sembolik sermaye birikimlerini, sosyal alan içindeki konumlarını belirleyen önemli bir faktör olarak ele alır. Bu, özellikle kitle kültürü ve tüketim toplumunda, bireylerin sınıf ve kimliklerini belirleyen temel simgelerin ekonomik sermaye kadar kültürel sermaye tarafından da şekillendirildiği anlamına gelmektedir (Bourdieu, 1985). Bourdieu, iktisatçı eğilimi aşmak için üretim araçlarının yerine “sermaye” kavramını koymayı ve bunu sınıf tasnifinde kriter olarak kullanmayı önermiştir. Böylece üçlü sermaye ayrımını devreye katarak ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye gibi birden fazla bileşene sahip bir alan belirlemiştir (Bourdieu, 1986). Ancak bu üç sermaye türü, belirli koşullar altında tamamen bağımsız değildir. Bourdieu, sermayeyi üçe ayırır: ekonomik sermaye, kültürel sermaye ve sosyal sermaye. Bu üç sermaye türü birbirine bağlıdır ve her biri toplum içerisinde farklı bir seviyeye denk gelmektedir (Yarar, 2011).

Sorunu daha ayrıntılı açıklamak için Bourdieu, sosyal alan kavramını ortaya atmıştır. Bu durumda sosyal alan, farklı sermaye miktarları ve sermaye yapılarının belirlediği çeşitli konumları içeren çoklu bir alan olarak kavramsallaşmıştır (Bennett, 2009). Bu anlamda, sınıf, toplumsal alan içindeki farklı aktörler arasındaki konumsal farklılıkları ifade etmektedir. Burada sınıfın, toplumsal alan içindeki aktörlerin görece sermaye ve konumlarındaki farklılığı ifade eden, hiyerarşik düzeni yansıtan bir kavram haline geldiği görülmektedir (Wacquant, 1992). Sosyal ve kültürel sermaye ile sosyal alan ilişkisini belirtmeden önce, Bourdieu'nün kavramı oluşturma sürecine bakmak yararlı olacaktır. Düşünürün sosyal alan kavramına katkısı, bir dereceye kadar coğrafi alan ile sosyal alan arasındaki bağlantıyı ve alan ile sınıf arasındaki karmaşık ilişkiyi açıklığa kavuşturmada yatmaktadır (Bourdieu, 1985). Belirli bir sosyal alanda yaşayan insanlar, belirli bir kişisel yer duygusu oluşturacak ve dolayısıyla ortak bir yerde kalma eğilimi veya nispeten tutarlı bir habitus geliştireceklerdir. Habitus, “kişinin kendi yeri hissi” ve “ötekinin hissi” anlamına gelmektedir. İnsanların yerleri hissetmesi, bir oyuncunun bir alanı algılaması, onun alandaki konumuna bağlıdır. Ancak her toplumsal alanın belirli bir coğrafi temeli vardır. Bu, tamamen öznel bir inşa olmayıp, aktörlerin içinde yaşadıkları coğrafi alana dayalı olarak gerçekleştirdikleri kolektif bir inşadır (Bourdieu, 1989, s. 16-17). Ancak alanın inşası, bu alanın içinde yer alan aktörler, gruplar veya kurumlar tarafından belirlenir. Bu temelde, Bourdieu'nün alansal tartışması gelişmeye devam etmekte ve “sosyal alan” kavramına dayanarak, onun kuramsal sisteminin temelini oluşturan sermaye ve habitus gibi temel kavramlarla bütünleşmektedir (Bourdieu, 1989, s. 23).

Dolayısıyla Bourdieu, sosyal alan yönünden düşünmenin ilişkisel düşünmek olduğunu vurgulamıştır. Çünkü gerçeklik ilişkiseldir ve toplumsal dünyada var olan ilişkilerdir. Failler arasındaki etkileşimler veya öznel arası bağlar değil, bireysel olandan bağımsız var olan nesnel ilişkilerdir (1987, s. 41-42). Analitik açıdan sosyal alan, ekonomik, kültürel veya sosyal sermayelere dayalı konumlar arasındaki nesnel ilişkilerin bir planı veya konfigürasyonu olarak tanımlanabilir. Bu konumlar, varoluşlarında ve üyelerine, temsilcilerine veya kurumlarına dayattıkları belirlenimlerde, farklı güç veya sermaye türlerinin dağılım yapısındaki mevcut ve potansiyel durumları aracılığıyla nesnel olarak tanımlanmaktadır.

Bu noktada Bourdieu'nün sosyal alan ve sınıf yapıları arasında kurduğu ilişkiyi analiz ederken dikkat edilmesi gereken husus, düşünürün sosyal alan kavramına yüklediği anlamdır. Pierre Bourdieu, beş yıl boyunca yüzlerce Fransız'la yaptığı anketin sonucunda bir tanıma ulaşmıştır. Onun açısından sosyal alan, toplumda bireyler arasında ekonomik, kültürel ve sosyal sermayeye dayalı olarak tanımlanan, sürekli değişen güç oyunları alanıdır (Bourdieu, 1985). Bourdieu, sosyal alan kuramında alanı sadece fiziksel bir alan değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerin ve güç dinamiklerinin yansıdığı bir arena olarak vurgulamıştır (Bourdieu, 1989). Bu anlamda onun “toplumsal alan” kavramı, bireylerin ekonomik, kültürel ve sosyal sermayeleri arasındaki ilişkilerin sürdürüldüğü, bunlara bağlı olarak sermayelerin biriktirildiği, konum ve statülerin paylaşıldığı; benzer varoluş koşullarının benzer koşullanmalar, eğilimler ve pratikler ürettiği bir arenadır. Dolayısıyla Bourdieu'nün düşüncesinde, sosyal alan, bireylerin toplumsal dünyayı nasıl algıladıkları ve bu dünyada nasıl hareket ettiklerini belirleyen dinamik bir özelliğe sahiptir.

Sosyal alanın işleyişini ve değişimini yönlendiren faktörler, bir alanın dinamik yapısının özel konfigürasyonunda, içinde birbiriyle karşı karşıya gelen farklı spesifik güçler arasındaki mesafede

yatmaktadır. Alanda aktif olan güçler, en önemli farklılıkları üretir; bunlar, spesifik sermayeyi tanımlayan güçlerdir. Dolayısıyla sosyal alanın yapısını belirleyen, üyeler arasında her an devam eden güç ilişkilerinin durumudur. Kazanılmış veya edinilmiş farklı sermayeler, birer güç ve avantajı temsil etmektedir. Grup dinamiği içinde süren mücadelelerde, güce dayalı konumlar ve uygulanan stratejiler belirleyicidir. Sermaye tiplerinin uygun kullanımıyla avantaj el değiştirebilir. Bu işleyiş, sermaye ve alan kavramlarının güçlü ilişkisini göstermektedir (Bourdieu, 1984b).

Bourdieu'da sosyal alan fikrinin, sınıfsal ilişkinin yapısal karakteristiğini açıklamaya yönelik olarak değerlendirildiği görülmektedir. Sosyal alan, faillerin sosyal dünyasında güç veren belirli malların dağıtımında veya farklı mülkiyetinde, faillerin işgal ettiği farklı konumlar arasındaki ilişkilerden oluşan bir ağ olarak uzanmaktadır. Tarihsel olarak oluşturulmuş, kendine özgü kurumları ve kendi işleyiş yasaları olan oyun alanları bu varlıklar etrafında üretilir. Bu nedenle toplumsal alan, görece olarak özerk ve işleyişleri ile dönüşümleri bakımından az veya çok ekonomik üretim alanına tabi kılınmış açık bir alanlar dizisi olarak sunulmaktadır (Bourdieu, 1993). Bir alanı sınırlayan temel unsur, tehlikede olan bir şeyin (örneğin sermaye) ve gerekli bahisleri yapmak için oynamaya istekli insanların olmasıdır. Bu insanlar, oyunun kurallarını kabul etmek veya onları değiştirmek için mücadele etmek, kozları belirlemek veya neyin tehlikede olduğunun tanımı için mücadele etmeye isteklidirler. Bir alanı tanımlayan ve sınırlandıran iktidar mücadelesinin mantığı budur. Sermaye, her alanda mevcut güç olarak, sosyal alanı sınırlayan konumlar arasındaki toplumsal farklılaşmanın inşası ilkesi olarak hareket eder. Bu sermaye, her alanda söz konusu olan ve sırasıyla oyundaki sermaye türüne (ekonomik, sembolik, kültürel ve sosyal sermaye) göre güçlü bir şekilde birbirine bağımlı olan farklı alanları ayırt etmeyi sağlayan şeydir (Bourdieu, 1993).

Sosyal ve Kültürel Sermayenin Bir Unsuru Olarak Sembolik Düzen ve Sınıf Kuramındaki Yeri

Bourdieu'nün sınıf kuramında sosyal ve kültürel sermayenin yerini gösteren bir diğer unsur ise, bu sermaye biçimlerinden kaynaklanan sembolik düzen ve buna dayalı sembolik ilişkilerdir. Toplumda sembolik düzen, bir toplumun üyeleri arasında paylaşılan, anlam üreten, değerleri yansıtan ve sosyal etkileşimi düzenleyen ortak işaretler, semboller ve anlamlar sistemidir. Bu sistem, dil, ritüeller, gelenekler, sanat, hukuk ve sosyal normlar gibi çeşitli araçlar yoluyla kendini göstermekte ve toplumsal yaşamın her alanını etkilemektedir (Lacan, 1977). Sembolik sistemler, bilginin ve gerçekliğin inşasının bir aracıdır. Bu temsiller, genel bir "bakış açısı" veya örneğin amilin işgal ettiği sosyal konumdan alınan bir bakış açısı oluşturur (Bourdieu, 1984b). Sembolik düzenin sınıfsal sistemle ilişkili yanı, toplumsal birlik oluşturma gücü, kimlik oluşumundaki etkisi, sosyal kontrol aracılığıyla davranışları düzenleme işlevi ve kültürel miras olarak sonraki nesillere aktarılmasıdır.

Bourdieu, toplumsal alanda var olan sınıf yapısını açıklığa kavuşturmak için kendine özgü bir bakış açısı ve yöntem geliştirmiştir. Bourdieu'nün sosyal ve kültürel sermayeye dayalı sınıf kuramının önemli bir özelliği, sınıf yapısı ve yaşam tarzı ilişkilendirmesidir. Burada "sembolik ilişkiler" olarak adlandırılan yaşam tarzları aracılığıyla sınıf yapısını ortaya çıkarma amaçlanmaktadır. Bourdieu, *Les conditions de classe et les positions de classe* (Sınıf koşulları ve sınıf konumu) başlıklı makalesinde, sınıf yapısı ile "ilişki sembolleri" arasındaki örtüşmeyi detaylandırmıştır. Sembolik ilişki, diğer sınıflarla nesnel olarak sürdürülen bir ilişkiyi ifade eder; "statü ve statüdeki farklılıkları önemli ayrımlara dönüştüren bir sistem" olarak düşünülmüştür. Weber'in "kimlik ve sınıf" kuramından türetilen bu yorum, "sembolik sistem ile kültürel düzen" arasındaki ilişkiyi içermektedir (Bourdieu, 1966).

Bourdieu'nün düşüncesinde kültürel düzenin içkin bir yaşam biçimine dönüştürülebilmesinin nedeni, tamamen eylemler sisteminin ve ifade biçiminin "etkili işlevsel öneminden" kaynaklanmaktadır. Böylece sosyal özneler, sosyal yapıdaki statülerini nasıl ifade edeceklerini ve sınıf statüleriyle yakından ilişkili değerleri nasıl vurgulayacaklarını öğrenmişlerdir. Bu noktada ekonomik ve toplumsal düzenin sembolleri ile kültürün oluşturduğu "sistemik ifadeler", meşru ve birleştirici bir örüntü olarak inşa edilmiş ve yapısal anlayışın nesnesi haline gelmiştir. Dolayısıyla, bir zamanlar ekonomik ve sosyal yapılardan bağımsız olarak görülen sembolik ve kültürel yapılar artık maddi etkileri yönünden de ele alınmalıdır (Bourdieu, 1984b).

Bourdieu'ya göre (1985), çoğu toplumda sınıf ve kimlik, aynı birliklerin yalnızca iki farklı yönüdür. Bunlar sadece öz disiplinin derecesine ve ekonomik düzenin hâkimiyetine dayalı bölünmelerdir. Başka bir deyişle, bu farklılık feodal toplum ile kapitalist toplumun farklı vurgulanmasından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar tezahürleri sosyal yapıya ve sınıf yapısına bağlı olarak farklılık gösterse de gerçek toplumda sembolik düzey (kimlik) ve ekonomik düzey (sınıf) sıklıkla aynı anda bir arada bulunmaktadır. Kültürel tüketim, sınıf gibi diğer piyasa olgularına paralel bir olgudur. Bu noktada, Bourdieu, Marx ve Weber'in bir zamanlar feodal toplumun benzersiz bir olgusu olarak göz ardı ettiği kimlik kavramının sembolik işleviyle ilgilenmiştir. Ayrıca sembolik işlevi modern toplumu analiz etmenin önemli bir aracı olarak görmüştür. Bourdieu açısından toplumsal yapıda tüm farklılıkların en otoriter olanı, toplumsal yapıyı en iyi simgeleyen statü farkıdır. Statü farkını belirleyen unsurların büyük çoğunluğu kıyafet, dil ve tonlama, özellikle konuşma tarzı, zevk gibi sembolik unsurlardır. Üstelik bu tür sembolik farklılıklar sıklıkla kişiliğin temel bir özelliği, maddeye indirgenemeyen bir "doğa" olarak kabul edilir. Yaşam tarzlarına yansıyan sembolik farklılıklar "aile kökeni" ve "eğitim düzeyi"nden kaynaklansa da kişileştirme ve bedendeki bu farklılık "mükemmelliği" en iyi yansıtan önemli bir sınıf göstergesi haline gelmiştir (Bourdieu, 1985).

Bu yaklaşım temelleri bağlamında Bourdieu, burjuvazinin, orta ve alt sınıfın farklı zevklerini ve yaşam tarzlarını inceleyerek farklı sınıfların yapısal özelliklerini ortaya koymaya çalışmıştır. Örneğin müzik hobilerinden (yüksek kültürel sermaye gerektiren kültürel zevkler) başlayarak farklı sınıfların zevk özelliklerini araştırmıştır. Farklı sınıfların müzik konusunda tamamen farklı tercihlere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Buradan yola çıkarak Bourdieu, müzik eserlerini üst sınıf beğenisi, orta sınıf beğenisi ve popüler beğeni olmak üzere üç farklı beğeniye ayırmış ve bunu çeşitli sınıflar arasındaki ilişkiyi karakterize eden temel bir ilke olarak görmüştür. Müzik tercihlerinin yanı sıra resim ve sinema gibi diğer sanatsal alanlarda da zevklerde sınıf farklılıkları mevcut olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca farklı sınıfların beslenme, giyim, spor hobileri, yemek zevkleri gibi günlük yaşam tarzları ile sınıf yapısı arasındaki kökensel ilişkiyi de incelemiştir (Bourdieu, 1985).

Bourdieu, bu noktada toplumsal alana karşılık gelen bir yaşam tarzı alanı (sembolik alan) öngörmüştür. Onun açısından yaşam tarzı, aynı zamanda sosyal alandaki farklı statü ilişkilerini ortaya çıkarmada önemli bir sınıflandırma göstergesi haline gelmiştir. Ancak yaşam tarzı ile sınıf yapısı arasındaki ilişkinin basit bir örtüşme olmadığını da belirtmek gerekir. Örneğin, sınıf, tüketim pratikleriyle yakından ilişkili olsa da tüketim davranışını belirleyen tek faktör ekonomik gelir değildir. Tüketim davranışı ile gelir düzeyi arasındaki nedensel geçerliliğe dayalı ilişkinin, alışkanlıklar tarafından düzenlenmesi gerekmektedir (Bourdieu, 1985). Bu nedensel geçerlilik aslında yalnızca gelir, gelirin oluşturduğu alışkanlıklarla bağlantılı olduğunda ortaya çıkar. Habitusun önemi, özellikle "aynı gelir çok farklı tüketim kalıplarıyla ilişkilendirildiğinde" kendini gösterir. Aynı şekilde, belirli bir meslek grubunun temel özelliklerini yansıtan yaşam tarzı göstergeleri de o grubun sosyal konumuyla doğrudan örtüşmemektedir. Farklı toplumsal konumları belirli yaşam tarzlarına, yani sınıf habitusuna dönüştürebilecek bir ortam olmalıdır. Başka bir deyişle, sosyal alan ile yaşam tarzı alanı arasında habitusu oluşturan kuramsal bir alanın olması gerekir. Sınıf farklılıkları habitus aracılığıyla beğeni ayırımına dönüşmekte; zevk, kabul edilmesi veya hariç tutulması gereken aktörleri belirlemektedir (Bourdieu, 1985).

Sosyal farklılıklar; mal türlerinde, evlerde, giyimde, konuşma ve ilişki kurma biçimlerinde nesneleştirilir ve failin toplumsal konumuna özgü görme ve düşünme biçimlerinde öznelleştirilir. Böylece sosyal alan, farklı yaşam tarzlarına sahip statü gruplarından oluşan sembolik bir sosyal alan haline gelir. Bu nesnel yapılanma, ekonomik faktörün gücünü kabul etse de ona öncelik vermez. Bourdieu'nün yaklaşımında, araştırmacı tarafından kâğıt üzerinde çizilen (her zaman verilerle temas halinde olan) sosyal sınıflar, tek bir faktör dikkate alınarak inşa edilmemektedir. Faktörlerin toplamı da değildir. Her birine kendi değerini veren, tüm ilgili özellikler arasındaki ilişkilerin yapısı tarafından belirlenir. Nesnel koşullar ve sembolik nesneleştirmeler, sosyal farklılaşmaya ve sosyal sınıflar arasındaki sembolik ayrıma katkıda bulunur (Bourdieu, 1985).

Bourdieu'nün düşüncesinde sembolik sistem ile sınıfsal egemenlik arasında da önemli bir ilişki vardır. Onun açısından sembolik düzen, belirli bir sınıfın veya grubun egemen olduğu bir alanın kurallarını,

değerlerini ve anlamlarını yansıtan bir sistemdir. Bu düzen, egemen sınıfın dünya görüşünü, zevklerini ve yaşam tarzını doğal ve evrensel olarak sunmaktadır. Egemen sınıf, sahip olduğu sermaye türleri sayesinde sembolik düzeni şekillendirir ve bu düzeni kullanarak kendi çıkarlarını meşrulaştırır, diğer sınıfları marjinalize eder veya egemenliği altına alır. Örneğin yüksek kültür, sanat ve eğitim gibi alanlar genellikle egemen sınıfın değerlerini yansıtmakta ve bu sayede diğer sınıfların üyelerinin bu alanlara erişimi zorlaşmaktadır (Bourdieu, 1984b; Swartz, 1997).

Bourdieu açısından sembolik düzen, sınıf farklılıklarını doğal ve kaçınılmaz gibi göstererek meşrulaştırır. Örneğin, “doğuştan gelen yetenek” veya “sosyal zekâ” gibi kavramlar, üst sınıfların başarısını biyolojik veya psikolojik özelliklere bağlayarak açıklamakta ve böylece sınıf ayrıcalıklarının devamlılığını sağlamaktadır (Bourdieu, 1990). Bireylerin kendi sınıf konumları hakkındaki algılarını ve beklentilerini şekillendirir; egemen sınıfın değerlerini içselleştiren bireyler, kendi sınıf konumlarını doğal olarak kabul ederken, diğer sınıfların üyeleri ise kendilerini eksik veya yetersiz hissedebilmektedir (Bourdieu, 1977). Sembolik düzen sabit değildir. Sınıf mücadeleleri ve toplumsal değişimler, sembolik düzeni dönüştürmeye yönelik çabalara yol açmaktadır. Örneğin alt sınıfların kendi kültürel ve sembolik kaynaklarını ortaya çıkarması, egemen sınıfın hegemonyasına karşı bir mücadeledir (Swartz, 1997).

Bourdieu'nün sembolik ve kültürel sermaye yoluyla sınıf yapısını analiz etmesi, bu unsurların toplumsal yaşamın dokusuna nasıl işlendiğini, yalnızca maddi koşulları değil, aynı zamanda kimlikleri ve algıları da nasıl şekillendirdiğini ortaya koymuştur. Bourdieu, sembolik düzeni inceleyerek statü farklılıklarının kültürel uygulamalara ve günlük yaşama derinden yerleştiğini ve bunların doğal veya içsel görünmesini sağladığını göstermiştir. Sınıf ayrımlarının kültürel semboller ve yaşam biçimleri yoluyla bu şekilde gündelik yaşama inmesi, onu sürdüren güç ilişkilerini meşrulaştırarak toplumsal tabakalaşmayı güçlendirmektedir. Bourdieu'nün bakış açısında, dil, zevk ve moda gibi sembolik unsurlar yalnızca toplumsal sınırları belirlemekle kalmamakta, baskın grupların çıkarlarıyla uyumlu belirli değerleri, normları ve beklentileri sürdürerek sınıf sistemini aktif olarak yeniden üretmektedir.

Bourdieu'nün “zevki” bir sınıf göstergesi olarak incelemesi, bu ayrımların yalnızca yüzeysel olmadığını, toplumsal hiyerarşilerin sürdürülmesi açısından temel unsurlar arasında yer aldığını göstermektedir. Müzik ve sanattan giyim ve yiyeceğe kadar çeşitli sınıflar arasında kültürel tüketimdeki farklılaşma, bir aidiyet veya dışlanma duygusu yaratmaya ve güçlendirmeye hizmet etmektedir. Bu zevkler, keyfi olmaktan uzak, toplumsal statüyü belirtmek ve sürdürmek için sistematik olarak yetiştirilir; böylece hem bir işaretleyici hem de sınıf ayrımının bir mekanizması olarak işlev görmektedir. Bu nedenle, Bourdieu'nün kuramı, güç ve ayrıcalığın gündelik pratiklere yerleştirildiği ince yolları anlamak için kapsamlı bir çerçeve sunmakta ve kültürel ile sembolik sermayenin, toplumsal eşitsizliklerin gündelik yaşam içinde yenilenmesinde önemli roller oynadığını göstermektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Pierre Bourdieu'nün kültürel, sosyal ve sembolik sermaye kavramları ile sosyal alan kuramı, sosyal sınıfın yeniden üretimini çok boyutlu bir süreç olarak açıklamaktadır. Kültürel sermaye aracılığıyla aktarılan eğitim düzeyi, dil kullanımı, estetik beğeni gibi pratikler; sınıfsal konumun korunmasında önemli rol oynamaktadır. Sosyal sermaye ise bireylerin ağlar ve ilişkiler aracılığıyla edindikleri fırsatlara ulaşmalarını sağlar. Sembolik sermaye, bu süreçlerin meşrulaştırılmasını ve görünmez bir hiyerarşinin doğal biçimde kabulünü olanaklı kılar. Bu üç sermaye türü, sosyal alanlarda farklı yoğunluk ve biçimlerde etkinleşerek sınıfsal konumların pekişmesine katkı sunar.

Bourdieu'nün “alan” kuramı, bu sürecin yalnızca bireylerin taşıdıkları sermaye türlerine değil, aynı zamanda bu sermayelerin geçerli ve işlevsel olduğu yapısal bağlama bağlı olduğunu ortaya koyar. Alanlar, kendi iç kuralları ve güç ilişkileri doğrultusunda sermaye türlerinin değerini belirler. Örneğin, akademik alan içinde kültürel sermaye baskınken, ekonomik alan içinde ekonomik sermaye daha belirleyici olabilir. Bu yapılar, bireylerin ve grupların hangi sermaye türleri üzerinden konumlandığını ve hangilerinin elenip hangilerinin ödüllendirildiğini belirler. Böylece toplumsal eşitsizlik, alanların özgül mantıkları içerisinde yeniden ve farklı biçimlerde üretilir. Sınıfsal yeniden üretim, Bourdieu'ye göre yalnızca yapısal konumlarla değil, bu konumlara uygun habitus'ların içselleştirilmesiyle de

sağlanmaktadır. Bireyler, ait oldukları alanlarda kendi sınıfsal pozisyonlarını doğal bir durum gibi kabullenir ve yeniden üretirler. Bu doğal görünüm, simgesel tahakkümün etkisiyle toplumsal eşitsizliğin görünmez kılınmasına hizmet eder. Dolayısıyla sosyal sınıflar yalnızca ekonomik ya da yasal çerçevelerle değil, gündelik hayat pratikleri, kültürel tercihler ve tanınma biçimleriyle yeniden üretilmektedir. Bu üretim süreci, Bourdieu'nün analizinde hem somut hem de simgesel sermaye formlarının alanlara özgü stratejik biçimde kullanılmasını zorunlu kılar.

Sonuç olarak, Bourdieu'nün kuramsal sistemi; kültürel, sosyal ve sembolik sermaye türlerinin sosyal alanlar içinde nasıl işlediğini ve bu işleyişin sınıfların sürekliliğini nasıl sağladığını ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, sosyal sınıf olgusunun salt ekonomik değil; çok katmanlı ve ilişkisel bir yapının sonucu olduğunu göstermektedir. Böylece toplumsal eşitsizliklerin yalnızca dağıtım değil, aynı zamanda meşruiyet ve tanınma süreçleriyle nasıl pekiştirildiği açıklığa kavuşur. Söz konusu araştırma sorusuna verilen bu yanıt, sınıf analizlerinin kültürel boyutunu merkeze alan bütüncül bir kuramsal çerçeve sunarak hem kuramsal hem de ampirik alanda yeni sorgulama alanları açabilecektir.

Bourdieu'nün, sosyal yapıların ve dinamiklerin anlaşılması için metodolojik yeniliklerinde “sosyal alan” kavramını çok boyutlu bir yapı olarak incelediği görülmektedir. Kapsayıcı bir örtüşme analizi üretmektense çoklu örtüşen analizlere vurgu yaparak, çeşitli alanların yapılarının tasvirinde yeni bir araç ortaya koymuştur. Bu yöntem, sosyal alanların ampirik olarak nasıl inşa edildiğini ve metodolojik değişikliklerin veri analizi üzerindeki dönüştürücü etkisini derinlemesine inceleme olanağı sağlamaktadır.

Bourdieu'nün kuramsal çerçevesi, sosyal alanların statik değil; çeşitli sermaye biçimleri ve bu özelliklerin tarihsel gelişimi yoluyla sürekli bir evrim sürecine tabi olduğunu vurgulamaktadır. Modeli, sermaye hacmi, sermaye yapısı ve bu özelliklerin tarihsel seyri olmak üzere üç temel unsuru içermektedir. Küresel sermaye hacmi; ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik kaynaklardan oluşarak temel sınıf farklarını ve varoluşsal koşulları şekillendirmektedir. Bu modelde sermayenin farklı sınıf kesimleri arasında dağılımı, sosyal hiyerarşilerde küçük farkları göstermektedir. Bourdieu'nün kuramı ayrıca, sermaye biçimlerinin hiyerarşik doğasını ele almıştır. Ekonomik ve kültürel sermaye sosyal alanın yapısının temeli iken, sosyal ve sembolik sermaye ek avantaj katmanları sağlamaktadır. Bu hiyerarşik farklılaşma, sosyal alanlardaki tabakalaşmanın ve sosyal yeniden üretim mekanizmalarının anlaşılması açısından önemlidir. Örneğin bir sosyal sermaye biçimi, aktörler arasında farklar ortaya çıkarabilir ve kaynakları edinme fırsatları sunarak sosyal alanları bazı grupların diğerlerine üstünlük sağladığı şekilde yapılandırabilir.

Bourdieu'nün yaklaşımı ayrıca sosyal alan içindeki alansal kaymaların ayrıntılı bir analizini içermektedir. Hem dikey (örneğin, aynı alan içindeki öğretmen statüsünden profesöre geçiş) hem de yatay (örneğin, öğretmen çocuğu statüsünden küçük bir tüccara geçiş) boyutları incelemiştir. Bu analiz, sosyal alanı yalnızca coğrafi alanın ötesinde tanımlayan, sosyal ilişkileri ve mesafeleri karmaşık şekillerde belirleyen bir yapı olarak kapsamlı bir anlayış geliştirmeye yardımcı olur. Aktörlerin ve aracı grupların rolü de Bourdieu'nün çerçevesinde merkezi bir yer tutmaktadır. Bu aktörler, çeşitli sermaye biçimlerinin dağılımındaki görece konumlarıyla tanımlanmıştır. Sınıf mücadelelerinin ve sermaye türlerinin farklılaştırılmış dağılımının eşzamanlı kesişimi, herhangi bir anda sınıf ilişkilerini tanımlayarak, sosyal tabakalaşmanın ve hareketliliğin dinamik bir görünümünü sağlamaktadır. Bourdieu'nün sembolik güç kavramı ise geleneksel ekonomik güç dağılımı veya politik etkinin ötesine geçen modern egemenlik biçimlerini analiz etmek için eleştirel bir merceğe sunmaktadır. Sembolik gücün, gerçekliği tanımlama ve toplumsal yaşama anlamlar yüklemekle yeteneği yoluyla uygulanması ve genellikle ona maruz kalanlar tarafından meşru olarak algılanmasının sınıfsal sistemle ilişkilendirilmesi dikkat çekicidir. Bu kavram, baskın anlatıların kamusal algıları ve tutumları şekillendirdiği medya, eğitim ve kültürel üretim gibi bağlamlarda özellikle önemlidir. Seçkinler, kültürel sembollerin üretimini ve yayılmasını kontrol ederek statülerini ve meşruiyetlerini güçlendirebilmekte, alternatif bakış açılarını marjinal duruma getirebilmektedir. Bu nedenle, sembolik gücü anlamak, eşitsizliğin sembolik alanda yeniden üretildiği yolları eleştirmek açısından ufuk açıcudur.

Bourdieu'nün sembolik mücadelelere ve bunların sosyal hiyerarşiler üzerindeki etkilerine odaklanması, sıklıkla entelektüellik ve objektivizm tartışmalarıyla kesişmektedir. Bu kesişim, farklı aktörlerin sosyal dünyaya dair vizyonlarını sermaye sahiplikleri ve çıkarları temelinde nasıl baskın kıldıklarını ortaya koymaktadır. Bu stratejik çabaların ve sosyal yeniden üretim üzerindeki etkilerinin anlaşılması, hem maddi hem de sembolik koşulların analize dâhil edilmesini gerektirir. Bu geniş perspektif, sınıf yapılarını ve sosyal hiyerarşilerin nasıl sürdürüldüğünü ve yeniden üretildiğini analiz etme noktasında açılımlar sunmaktadır. Sosyal pratiklerin, sosyal eşitsizliklerin yeniden üretimindeki rolünü vurgulayan çalışmaları, bireylerin içselleştirilmiş alışkanlıklarının, eğilimlerinin ve düşünme biçimlerinin sosyal alanlardaki hareketlerini nasıl şekillendirdiğini gösterir. Habitus, kişisel deneyimlerin ve sosyal geçmişlerin bireylerin eylemlerini ve algılarını nasıl etkilediğini; bu kişisel uygulamaların sosyal alanın geçerli normları ve değerleriyle nasıl uyumlu hale geldiğini açıklamaya yardımcı olacak niteliktedir.

Kuramının uygulama alanı, akademik analizin ötesine geçerek sosyal eşitsizliklerin anlaşılması ve ele alınması için pratik sonuçlar sunmaktadır. Örneğin eğitim kurumları bağlamında, Bourdieu'nün çerçevesi, eğitim başarısının daha geniş sosyal yapılarla nasıl ilişkilendirildiğini ve sosyal hiyerarşileri nasıl güçlendirebileceğini veya sorgulayabileceğini ortaya koymaktadır. Eğitim ortamlarında farklı sermaye biçimlerinin nasıl mobilize edildiğini inceleyerek, araştırmacılar ve politika yapıcılar, eğitimdeki eşitsizlikler ve sosyal tabakalaşmanın mekanizmaları üzerine araştırmalar yapmışlardır. Çağdaş bağlamlarda Bourdieu'nün kuramları, küresel ve teknolojik değişimlerin sosyal dinamikleri yeniden şekillendirdiği bir ortamda giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Dijital teknolojilerin ve bilgi ekonomisinin yükselişi, kültürel ve sembolik sermayenin sosyal başarı üzerindeki artan önemini gündeme getirmektedir. Toplumlar gelişmeye devam ederken, Bourdieu'nün çeşitli sermaye biçimlerinin etkileşimi konusundaki içgörülerini, sosyal eşitsizliklerin nasıl yeniden üretildiğini ve yeni sermaye biçimlerinin nasıl ortaya çıktığını analiz etmek için farklı bir bakış açısı sağlamaktadır. Bourdieu'nün çalışmaları, sosyal alan ve sınıf dinamiklerinin karmaşıklığını anlamak için kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Farklı sermaye biçimlerinin etkileşimine ve sosyal pozisyonların ilişkisel doğasına yaptığı vurgular, sosyal hiyerarşilerin nasıl inşa edildiğini ve sürdürüldüğünü analiz etmek için güçlü bir temel sağlamaktadır. Bourdieu'nün çalışmaları hem maddi hem de sembolik boyutları bir araya getirerek, sosyal yeniden üretim ve dönüşüm süreçlerini anlamamıza katkıda bulunmakta ve çağdaş sosyal sorunlara dair kapsamlı bir perspektif sunmaktadır.

Bourdieu'nün kuramsal çerçevesi, sosyal eşitsizliklerin ve sınıfsal yeniden üretimin mekanizmalarını detaylı biçimde ortaya koysa da, bu yaklaşım farklı düşünürlerin perspektifleriyle karşılaştırıldığında daha derinlemesine analiz edilebilir. Bu anlamda, Anthony Giddens'in yapılaşma kuramı, Michel Foucault'nun iktidar ve bilgi ilişkileri üzerine çalışmaları ve Ulrich Beck'in modern toplumdaki bireyselleşme ve risk analizleri, Bourdieu'nün kavramlarını tamamlayıcı veya eleştirel bir çerçevede değerlendirmeyi mümkün kılacaktır.

Anthony Giddens yapılaşma kuramı, sosyal yapıların yalnızca katı kurumlar olmadığını, aynı zamanda bireylerin günlük eylemleri aracılığıyla sürekli olarak üretildiğini ve yeniden üretildiğini belirtmektedir. Bu yaklaşım, Bourdieu'nun habitus kavramına benzer bir düşünceyi ortaya koyar. Giddens ayrıca bireyleri yansıtıcı kapasiteye sahip olarak tanımlamıştır. Bireyler sosyal normları ve kuralları içselleştirirken onları sorgulayabilir ve dönüştürebilmektedirler (Giddens, 1984). Bu nedenle, Giddens bireylere sosyal normları ve sembolik güç ilişkilerini gözlemleme, değerlendirme ve stratejik bir şekilde kullanma olanağı tanır; bu da çıkarlarını maksimize eden bir yoldur. Bu şekilde, Giddens'in teorisi Bourdieu'nun sosyal eşitsizlik ve sosyal yapıların yeniden üretimi konusundaki analizine önemli bir tamamlayıcı boyut getirmektedir.

Michel Foucault'nun iktidar çözümlemesi, Pierre Bourdieu'nün sembolik güç kavramını tamamlayıcı bir çerçeve sunar. Foucault, iktidarı yalnızca zorlayıcı bir mekanizma olarak değerlendirmekle kalmaz; aynı zamanda bilgi üretimi, normların tesis edilmesi ve bireylerin özneleşme süreçlerinin ayrılmaz bir bileşeni olarak ele alır (Foucault, 1977). Ona göre iktidar ilişkileri, yalnızca açık çatışmalar üzerinden değil, gündelik uygulamalar, eğitim süreçleri, disiplin mekanizmaları ve kültürel pratikler aracılığıyla da işlev kazanır. Bourdieu'nün alan yaklaşımı ise, toplumsal yapının farklı sermaye türleri üzerinden nasıl örgütlendiğini ve sınıfların bu yapı içindeki konumlarını ortaya koyar; Foucault ise iktidarın mikro

düzyeindeki işleyişini, söylem ve bilgi ilişkileri bağlamında inceler. Bu bakımdan, Bourdieu alanın yapısal mantığını ön plana çıkarırken, Foucault güç ve iktidarın görünmez, ince işleyen mekanizmalarını görünür kılar. Bu iki yaklaşım birlikte değerlendirildiğinde, sosyal yeniden üretimin hem yapısal hem de bilişsel ve söylemsel boyutları anlaşılabilir. Dolayısıyla toplumsal eşitsizlikler, yalnızca ekonomik veya kültürel sermaye üzerinden değil, aynı zamanda iktidar ve bilgi ilişkilerinin üretildiği gündelik pratikler aracılığıyla da yeniden üretilmektedir (Bourdieu, 1986; Foucault, 1977).

Ulrich Beck'in "risk toplumu" yaklaşımı, Bourdieu'nün sınıf analizine eleştirel bir boyut kazandırmış ve geç modern toplumlarda sosyal sınıf sınırlarının giderek daha geçirgen hâle geldiğini ve birey kimliklerinin klasik ekonomik göstergelerden ziyade kültürel tercihler, yaşam tarzları ve bilgiye erişim biçimleri üzerinden belirlendiğini öne sürmüştür (Beck, 1992). Bu durum, Bourdieu'nün sınıf yeniden üretimi vurgusunun, özellikle bireylerin tepkisel potansiyelini ve modern toplumdaki çok katmanlı risk ve fırsat alanlarını açıklamakta kısmen yetersiz kaldığını göstermektedir. Beck'in yaklaşımı, bireylerin toplumsal konumlarını sadece miras ve yapısal sermaye üzerinden değil, aynı zamanda risklere karşı alınan stratejik önlemler ve yaşam biçimi seçimleri yoluyla da şekillendirdiğini içermektedir. Öte yandan, dijital çağda ortaya çıkan yeni sermaye biçimleri, örneğin dijital sermaye, Bourdieu'nün kavramsal çerçevesinin modern bağlamda hâlâ geçerli olduğunu ve sosyal eşitsizliklerin dijital alanlar üzerinden yeniden üretildiğini göstermektedir (Ragnedda ve Ruiu, 2020). Bu çerçevede Beck'in bireyselleşmiş ve tepkisel risk toplumu anlayışı, Bourdieu'nün çok boyutlu sermaye kavramlarıyla birleştirildiğinde, modern toplumdaki eşitsizliklerin ve fırsat farklılıklarının daha kapsamlı bir analizini mümkün kılmaktadır.

Bourdieu'nün kavramsal çerçevesi, toplumsal eşitsizlikleri yalnızca ekonomik veya yasal yapılar üzerinden açıklamanın ötesine geçerek, kültürel, sosyal ve sembolik sermayenin alanlar içindeki işleyişini analiz için kullanılan bir araç olarak ele alınabilir. Bu yaklaşım, bireylerin sosyal konumlarını ve sınıf yapılarını belirleyen süreçleri hem makro düzeyde yapısal ilişkiler hem de mikro düzeyde günlük pratikler üzerinden değerlendirmeyi mümkün kılar. Diğer kuramsal perspektiflerle etkileşim açısından bakıldığında, yapısal dönüşümlere ve bireylerin tepkisel kapasitesine odaklanan yaklaşımlarla, örneğin yapılaşma ve risk toplumuna ilişkin analizlerle, Bourdieu'nün kavramları modern toplumdaki eşitsizliklerin anlaşılmasında ek bir çerçeve sunmaktadır. Böylece onun kuramı hem aktörlerin stratejik konumlanmalarını hem de sosyal alanların dinamik yapısını dikkate alarak, toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretim süreçlerinin çözümlenmesini sağlamaya olanak tanır ve sosyal yapıların ve bireysel eylemlerin karşılıklı etkileşimini anlamak için önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Bourdieu'nün görüşleri, Giddens'in tepkisel eylem anlayışı, Foucault'nun bilgi-iktidar çözümlenmesi ve Beck'in risk toplumu gözlemleriyle zenginleştirildiğinde, sosyal alan kuramı daha dinamik ve çağdaş toplumsal süreçleri açıklayıcı bir model hâline gelmektedir.

Kaynakça

- Baranger, D. (2008). The reception of Bourdieu in Latin America and Argentina. *Sociologica: Italian Journal of Sociology Online*, 2(2). <https://www.rivisteweb.it/doi/10.2383/27724>
- Baudrillard, J. (1981). *For a critique of the political economy of the sign*. Telos Press.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity* (M. Ritter, Çev.). SAGE Publications.
- Bennett, T. (2009). *Culture class, distinction*. Routledge.
- Bourdieu, P. (1966). Condition de classe et position de classe. *Archives Européennes de Sociologie*, 7(2), 201-223.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1984a). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1984b). Espace social et genèse des classes. *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 52, 3-14. <https://doi.org/10.3406/arss.1984.3327>
- Bourdieu, P. (1985). The social space and the genesis of groups. *Social Science Information*, 24(2), 195-220.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (ss. 241-258). Greenwood Press.

- Bourdieu, P. (1987). *Distinction: A social critique of the judgement of taste* (R. Nice, Çev.). Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1989). Social space and symbolic power. *Sociological Theory*, 7(1), 14-25.
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (1993). *Sociology in question*. Sage Publications.
- Bourdieu, P. (2005). *The social structures of the economy*. Polity Press.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
- Çabuk, S. (2010). Pierre Bourdieu'da sosyal sermaye kavramı. *Sosyoloji Dergisi*, 22, 141-154. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuisd/issue/9246/115696>
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Pantheon Books.
- Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. Free Press.
- Gaddis, S. M. (2013). The influence of habitus in the relationship between cultural capital and academic achievement. *Social Science Research*, 42, 1-13.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. University of California Press.
- Grenfell, M. (2013). *Pierre Bourdieu: Key concepts*. Routledge.
- Grenfell, M. & James, D. (2004). Change in the field - changing the field: Bourdieu and the methodological practice of educational research. *British Journal of Sociology of Education*, 25, 507-523.
- Kothari, C. R. (2004). *Research methodology: Methods and techniques*. New Age International.
- Lacan, J. (1977). *A mirror as small as that*. W. W. Norton & Company.
- Merriam, S. B. & Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. John Wiley & Sons.
- Özkan, S. & Kök, S. (2019). Sınıf teorilerinde iki ana yol bir kavşak: Sınıfı Karl Marx, Max Weber ve Pierre Bourdieu ile okumak. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 5(21), 1123-1138. <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.213>
- Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Ragnedda, M. & Ruiu, M. L. (2020). *Digital capital: A Bourdieusian perspective on the digital divide*. Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/9781786356826-003>
- Swartz, D. (1997). *Culture and power: The sociology of Pierre Bourdieu*. University of Chicago Press.
- Swartz, D. L. (2003). *Bourdieu's theory of social class: A dynamic approach*. University of Chicago Press.
- Wacquant, L. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. University of Chicago Press.
- Wacquant, L. (2014). Marginality, ethnicity and penalty in the neo-liberal city: An analytic cartography. *Ethnic and Racial Studies*, 37(10), 1687-1711.
- Woolcock, M. (1998). Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society*, 27(2), 151-208.
- Wright, E. O. (1999). *Class, gender and social structure: An introduction to the sociology of Pierre Bourdieu*. Routledge.
- Yanıklar, C. (2010). Kültürel sermaye, eğitim ve toplumsal tabakalaşma: Pierre Bourdieu'nün yeniden üretim kuramına eleştirel bir bakış. *Sosyoloji Dergisi*, 22, 121-138. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosder/issue/40995/495319>
- Yarcı, S. (2011). Pierre Bourdieu'da sosyal sermaye kavramı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 130.

Etik Beyan: “Bourdieu'nün Sınıf Kuramında Sosyal Alan, Sosyal Sermaye ve Sembolik Düzen” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Çalışma etik kurul izni gerektiren çalışma grubunda yer almamaktadır Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi Yayın Kurulu'nun hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğunu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim.